

“त्रिवेदि वाचनभाषा— त्रीणि पुस्तकानी समञ्जसी”

जनावनार—

भास्तर—धनदास कल्याणदास

अने

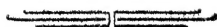
भास्तर—मंगनलाल कल्याणदास देशाभ

मि.

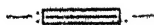
मु. कोर—डी० सुरत.

नव एके प्रकाशने प्रकाशित है

सुरत जराडीया नदकापर आवेता “समाचार” प्रीटीज प्रेमभां
अथावतराय रंगनलाल देशाभमे मनन विद्यार्थी जेन्ड झां. पदस्थी आ है

हिली आवति

न १९१६

[पेदवत प्रत.

सने १९२४

प्रकाशक—

भास्तर—मंगनलाल कल्याणदास देशाभ.

मु. कोर—डी० सुरत.

डीमत ०-५-०

અમારો દેશ હિંદુસ્થાન.

૨૧૦૨૨૨

ની કોમીટીએ રજૂ કરેલું

અમીને પ્રાણથી પ્યારો, અમારો દેશ હિંદુસ્થાન
અખીલ બ્રહ્માંડમાં ન્યાયે, અમારો દેશ હિંદુસ્થાન.
દિમાલય શા ઉચા પહાડો, જ સ્પર્શે સ્વર્ગથી આસમાન
સિન્ધુ, ગંગા. યમુનાદિ નદીઓ. હમ્મ રહી અમીયાન
કળા કોશલ્ય વિજ્ઞાનો તળા અહિંથી કુટુંબ ઝરાગુ.
ઉપનિષદ, વેદ, ગીતા. બ્રહ્મવિદ્યાના અનેસાં જ્ઞાન,
રંગે રંગમાં અમારી માતૃભૂમિના કુળ પદ્મા.
અમો સંતાન નિજ કર્તવ્ય કરજે મા ઉપર કુળાન

અખીલ=આખા, બધા.

બ્રહ્માંડ=ત્રણ લોકમાં, આખી દુનીયામાં,

શા=જેવા

યમુનાદિ=જમના નદિ વિગેરે

અમીયાન=અમૃતનું પાન.

વિજ્ઞાનો=સૃષ્ટી શાસ્ત્રો.

ઉપનિષદ=એક ગુરૂની પાસે એસીને એળવવાની આત્મા
પરમાત્માની વિદ્યા.

અનેસાં=અલોકીક.

કુળ=ધર્મ.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાખિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૦૫૫૨ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ ત્રિવેદી પામનપાપા-૩
ના સમજુતી

વિષય મંડપૂર:૮૪૩:૬-:૨૧૨

“ત્રિવેદિ વાચનમાળા—

—ત્રીજા પુસ્તકની સમજૂતી”

પાઠ ૧ લો.

શેરને માથે સવાશેર.

શેર=સિંહ કે વાઘ જેવો.

|વા=સવા ગણો.

શેરને માથે સવા શેર=

સિંહ કે વાઘ જેવાને

માથે સવાયો સિંહ કે

વાઘ જેવો

સીમાડામાં=સીમમાં, ગામને

લગતી ખેતરોવાળી

જમીનમાં

કાંતિમાન=તેજવાળો.

રોય છે?=રહે છે ?

ગળગળતે=ગળામાંથી ખાલતે.

સાદે=અવાજે, ખાલે.

લોભે લપટાઇ=લોભમાં,

શુચવાઇ.

ઇસારતથી=સામો ન જાણે

તેવી નિશાનીથી.

સટકી ગયો=ધીમે રહી ખસી

ગયો

સમાન=ખરોખર, સરખો

વિશાળ=મોટું

જાબતમાં=ખીનામાં, વાતમાં

ગર્વ=અભિમાન, અહંકર,

ખોટી મોટાઇ

મા=નહિ

ધરતો=પકડતો, ધારણ કરતો

અદકો=વધારે, અઠતો

કો કો=કોઇને કોઇ

અવશ્ય=જરૂર

“ દુનિયામાં હુંજ
ચઢિઆતો છું, એવો ગર્વ
કોઇએ કરવો નહિ. કારણ
કે એકના કરતાં એક
ચઢિઆતો હોયજ. ‘શેરને
માથે સવા શેર હોયજ’
એ નકકી માનવું.”

પાઠ ૨ જો.

કૂકડો.

કૂકડો=મરઘો

મળસકું=સવાર થતા પહે-
લાનો વખત.

ઉકાર=‘કૂકડે કુકક’ માંના
પહેલા કને જોડાએલો
હીર્વ વગેરે

ટુંકો=ધીમો, નાનો

પ્રાચીન કાળમાં=પહેલાના
વખતમાં, અસલના
કાળમાં

વિદ્યાર્થીઓ=ભણનારાઓ

નાહી ઘોઠ=મરાખર સાફ
થઈ, સ્વચ્છ થઈ.

અભ્યાસ=ધ્યાનથી ભણવું

વન્ય=વન, જંગલ, રાન,

ટેવ=મહાવરો

ભરાઉ=ભરેલું.

કલગી=નેરો, છોશ, શુચ્છો,
ગોટો.

તીણી=પાતળી ધારવાળી

છિદ્ર=કાણાં, નાનાં બાકાં.

ગરબ=ગરબ

તીવ્ર=તેજ, ઝટ ઝીણું જાણવું

વાગોળતું=આધેલું મોંમાં

પાછુ લાવી આવતું.

સેવે છે=હુંક આપે છે,

ચાકરી કરે છે.

“માતાને પોતાના બાળક
ઉપર સૌથી ચઢતો પ્રેમ
હોય છે,”

પાઠ ઉભે,

વેપોદરાનો પ્રવાસ

ભાગ ૧ લો.

પ્રવાસ=મુસાફરી.

પ્રખ્યાત=નામીયા, જગજગ-
હર થયેલા.

નરેશ=પુરૂષોમાં દેવજેવા.

સંબંધમાં=લગતી વાતમાં.

વાકેફ=માહિતગાર, જાણકાર.

ફરજીયાત=ફરજ સમજીને
કરવું, મરજી ન હોય
તો પણ કરવું.

મુધારો=સારો રિવાજ.

ચોમેર=ચારે તરફ.

આતુર=ઉમંગવાળું, હોંસ
વાળું.

લગ્ન=પુરૂષ અને સ્ત્રીનું જીવંત
બંધીનું બેઠાણ.

કાયદો=નિયમ, હુકમ.

શાખાશી=સારું કામ કરવા
બદલ કહેવું તે.

યાદદાસ્ત =ફામ કે યાદ
રાખવાની શક્તિ.

લોક હિતમાં=લોકના ભલામાં
રસે=મગા.

અત્યંત=વણાજ.

સંગ્રહસ્થાન=એકઠું ઃકરેલી
જગ્યા.

વરૂ=વાઘથી નાનું કાડી
ખાનારું જનાવર.

ચિત્તો=વાઘની એક જાત.

રોઝ=પોડાને મળતું આવતું
એક જાતનું જંગલી પશુ,
સમજ વગરનું પશુ.

અતક=ગદુ દુકા પગવાળું
પાણી કે કાદવમાં ચરનારું
પક્ષી.

વર્ગ=જથો, ઢુકડી.

હાજી=મુસલમાની નામ છે.

કાંગારૂ=પેટે કોથળી વાળું
વાંદરા જેવું પ્રાણી.(ખચ્યાં
જન્મે છે તે વખતે કુટી આગળ
થી જે નાળ હોય તે કાંગારૂનાં
ખચ્યાંને હોતી નથી.)

ભૂલ ભૂલામણીમાં=ભૂલાવ
નાર સ્થળમાં, ગુંચવણ
ભરેલી જગ્યામાં.

વાડની=કાંટાની આડની જગ્યા
માં, જનાવરોથી જગ્યાનું
રક્ષણ કરનારની.

અટપટી=ઢાવ પેચવાળી, ગુંચ
વણ ભરેલી, કપરી.

પાઠ ૪ મો, વડોદરાનો પ્રવાસ

ભાગ ૨ જો.

નમુના=ઘણાનું જ્ઞાન કરાવ
નાર એક કે થોડી ચીજ.

જેપુર=જયપુર, રજપૂતાનામાં
આવેલું સારા ચિત્રકામનું
શહેર.

કલકત્તા=બંગાળામાં આવેલું
મોટું શહેર.

બાહેરી=હદ ઉપરાંતની હુશિ
આરી વાળો.

દીવાન=રાજનો મોટો કાર-
ભારી, પ્રધાન.

લક્ષ્મી વિલાસ=લક્ષ્મીથી
શોભતો.

નજરબાગ=સરકાર વાડાની
પાસેનો બાગ, નજર
આગળનો બાગ.

મકર પુરા=વડોદરાથી દક્ષિણ
માં ત્રણ મીઠલ પર
આવેલું ગામ.

ખાસ=જરૂરનું.

સુર સાગર=દેવલોકોના દરિ
યા જેવું તળાવ.

પાટણ=વડોદરા રાજ્યની ઉત્ત-
રમાં આવેલું મોટું ગામ.
ગુજરાતમાં સારા કુંભાર
કામનું ગામ.

સિંધપુર=રૂદ્રમાળના દહેરા
વાળું ગામ.

દારકા=શ્રી કૃષ્ણે વસાવેલું
કાઠિયાવાડની પશ્ચિમે આ
વેલું ગામ.

રાજ્ય=એક રાજના તાબામાં
નો મુલક.

ગુજરાતમાં=આપણે બોલીએ
તે બોલીવાળા મુલકમાં.

મહાન=મોટા.

ખંડણી=ઉપરી રાજાને તાબા
ના રાજાએ ઠેરવેલી
રકમ હાજરે આપવી તે.

“વૉઝરાનું રાજ્ય
આખા હિંદુસ્તાનમાં
નમુનાનું રાજ્ય ગણાય
છે.”

પાઠ ૫ મો.

શરીરના મુખનું જોમ

જોમ=જુરસો.

તસતસતું=લોહીથી ફાટફાટ
થતું.

વહનં=માં.

દીપે=શોભે.

કળા=કિમ્મળ, હન્નર.

અપળતા=ચાલાકી.

પૂર=પુરે પુરો.

‘કળા અપળતા પૂર’=
હન્નર અને ચલાકીમાં
પુરે પુરો.

મદમાતો=ગર્વથી ખીલેલો.

અનુભવવે=કરી જોવામાં.

શૌર્ય=બહાદુરી.

રગેરગે=નસે નસમાં, લોહી
ફરનારી નળીમાં.

બ્યાપી=પ્રસરી ફેલાઈ.

ચરણતળે=પગ તળે.

ધરણી=ધરતી, જમીન.

ધુજે=હાલે, થરથરે.

ખમાય=સહન થાય, વેઠાય.

કશે=કોઈપણ

અન્યાપ=અાયથી ઊલટું
વાજખી નહિ તે,

અસત=જુઠું, ખોટું.

હણવા=નાશ કરવા.

ઝુઝે=તુટી પડે, મંઠી પડે.

નામે=જરાએ, નામ પણ

નડશે=હરકત કરશે.

ભોગ=સુખ.

હૃદયત=મઝા આનંદ.

જોગ=વખત.

જેસે=અટક્યા વગર, જેસ
બંધ.

કોડ=કરોડ, સો લાખ.

વિધિનાં=જાતનાં, રીતના.

રે=અરે.

પ્રશંસા=વખાણ.

ઉણું=અધુરું.

કશુ=કંઈ પણ,

વિજય=આક્રમિકા કરનારનું
નામ.

શાન્તિ=મોટું સુખ,

વસે=રહે.

“શરીરના સુખનું જોમ
ભલભલા કામ કરે છે.

“શરીરે સખી તો સુખી
સર્વ વાતે” બધા સુખ
શરીરના જોમને તાબે
છે.”

પાઠ ૬ મો.

ઝાઝા હાથ રળીઆમણા.

ઝાઝા=ઘણા.

રળીઆમણા=ચેલિતા.

નસીબ=ન જણાય તે,
પ્રભુની મરજી.

યોગે=વખતે.

નસીબ યોગે=પ્રભુની મર-
જીથી.

ખાપડાં=ગરીબડાં.

લક્ષ્મીપોદ=લાંકડામાં ચાંચ
વડે ખાડો ખોદનાર.

મસલત=સારી ગોઠવણ.

તદખીર=બુદ્ધિ, ગોઠવણ.

રચી=ગોઠવી.

ઊંઘટો=ઊંઘરેલો, ઊંઘાએલો.

દર્મિયાન=વચમાં, વચલા
ભાગમાં.

‘ડે’ ‘ડે’ =હાંચ હાંચ.

નાદે=અવાજે, બોલે, સાદે.

ગણગણાટ=નાંકમાંથી અટક્યા
વિના બોલવું તે.

નિદ્રાની લહેરે=ઊંઘની
મજામાં.

ઘાટ ઘડયો=ગોઠવણ કરી
મારી નાંખ્યો.

હંફાવે છે=થકવે છે.

હેરાન=દુઃખી.

વિજયી=જીતવાળા.

સંહરે=નાશ કરે.

“ ઘણા હલકાં પ્રાણી
સાથે મળીને ધારેલું કામ
કરી શકે છે. ”

પાઠ ૭ મો.

દીવાળીના તહેવારો.

ભાગ ૧ લો.

દીવાળી=દીવાની હારવાળા
તહેવાર.

વહીપૂજન=હિસાબના ચો-
પડાની પૂજા.

સાથીઆ=બુદ્ધા બુદ્ધા રંગ
વડે ખારણામાં પાડવાનાં
ચિત્ર.

દીપ=દીવો.

આલી=હાર.

કાળીચૌદસ=આસો વદ ૧૪,
નકારાંકામથી છોઠવનાર
ચૌદસ.

ઈંદ્ર=દેવોનો રાજા સ્વર્ગનો
રાજા.

વીનવ્યા=મનાવ્યા, રાજકર્યા,
કલાવાલા કર્યા.

વધકર્યે=કાપી નાંખ્યો, લોગ
લીધો.

પ્રસરાવ્યો=ફેલાવ્યો.

દાનેશ્વર=દાન કરવામાં શુરો.

રખેને=કદાપિ, કોણ જાણે.

તપ=ધારેલું કરવા હુઃખ સહન
કરવું તે.

ઈંદ્રાસન=ઈંદ્રની ગાદી.

આરાધ્યા=પૂજાકરી, સેવાકરી.

વામનજી=હીંગણા રૂપવાળા
ભગવાન.

જાન્યનાકરી=લીખમાગી, દાન
માગ્યું.

માય=સમાય.

વૈરાટ=બહુમોહું રૂપ, ભયંકર
રૂપ.

રાજ્યાભિષેક=રાજાને
ગાદીએ બેસાડવાની ક્રિયા.

ઉદારતા=સખાવત, મોટા
મનથી દાન આપવું.

મહાતકર્યે=કેટકર્યો, હરાવ્યો.

તથાસ્તુ=માગણી પ્રમાણે
થાઓ.

પાઠ ૮ મો.

દીવાળીના તહેવારો.

ભાગ ૨ જો.

દેવદીવાળી=દેવલોકોની

દીવાળી કાર્તિક શુદ્ધ ૧૫.

મેરિયું=સાંઠાનો મસાલજેવો
દીવો.

મુખારક=સુખી, કલ્યાણકારી.

ટચલીઆંગળી=છેકનાની

આંગળી, છેલ્લી આંગળી.

તોજ્યો હતો=સરખો ભયો

રાખ્યો હતો.

અન્નકુટ=અન્નના ઢગલા.

વૈષ્ણવો=વિષ્ણુને માનનારા.

નૈવેદ્ય=દેવનો ખોરાક, પ્રસાદ.

ભાઈભીજ=કાર્તિક શુદ્ધ ૨,
જેનને ત્યાં ભાઈને જન્મવા
જવાનો દિવસ.

યમ=ધરમરાજ, પાપ પુણ્યનો
ન્યાય કરનાર.

નોતરતી=તેડતી, બોલાવતી.

ઉડાવ્યા=હડી જાય તેમ,
વાત જતી રહે તેમ.

આગતા સ્વાગતા=આવકાર,
માન આપવું.

નરકમાંથી=ભયંકર
દુઃખમાંથી

વરદાર=વરદાન.

ભાયલાખીજ=ભાઈ માટેના
વહાલની ખીજ.

યમ દ્વિતીયા=ધરમ રાજની
ખીજ.

“દીવાળી એ હિંદુઓના
વરસના છેલ્લા અને નવા-

વરસના પહેલા દહાડા
હોવાથી આખા વરસના
નફા નુકસાન જાણી નવા
વરસ માટેની સમજના
તહેવાર હોય છે.”

પાઠ ૬ મે,

મધમાખ.

ભાગ ૧ લો.

મધમાખ=મધ બનાવનારી
માખી

મધ=માખીએ ઘણી જાતના
ફૂલનો ચૂસીને એકઠો
કરેલો ચીકણો રસ.

મગતરાં=એક પાંખવાળાં
ઝીણાં છવડાં

જંતુ=હલકા છવ, છવડાં

મીણુ=મધનો મેલ

પટ્પટ=છ પગ

ડંખ=કાંટો, હાથીની સૂંઠ

જેવો પાછળનો ભાગ

ચિઠવવામાં=ખીજવવામાં

કાયર=હીંમત વગરના

મધપુડા=મધ એકઠું કરવાનાં

ઘર.

મુખ્ય=ખાસ, જરૂરી.

માદા=સી જાત

કામગીરી=કામ કરનારી

મુમારે=આશરે, અડસટ્ટે

નર=પુરૂષ જાત, મરદ જાત

કદમાં=જગ્યાના રોકાણમાં.

ભટ્ટકી=રખડી, ભમી.

પાઠ ૧૦ મો

મધમાખ.

ભાગ ૨ જો.

પાસવાળાં=ખાબુવાળાં

મીણુખર્તી=મીણુનો દીવો.

લીસો=સુવાળો.

કખાટ=છુટો દોલાખ, ખાનાં

વાળો જાડાઈમાં ઘણો

આછો કટકર જેવો.

કર=મથકર, પાપી.

શિક્ષા=સજા.

“મધમાખી મહેનતુ અને
હુન્નરની નિશાળવાળી
હોય છે. ખધી જાતનાં
જીવડામાં મધમાખી ઉત્તમ
જીવડુ છે. સૌથી મોટી
જાતની તે ભોરી માખ,

વચલી તે મધમાખ, ને
સૌથી નાની તે કુચી માખ
ગણાય છે. ભોરી માખ
ભમરા જેવી હોય છે, તે
ગાડીના પૈંડા જેવો મધ-
પુડો બનાવે છે. કુચીમાખ
ઝાડના પોલાણમાંજ ખટાસ
પડતું ને પાતળું મધ
બનાવે છે.”

પાઠ ૧૧ મેા

આંધળા આગળ આરસી.

આરસી=ખાપ, તકતો, ચાટણું

અભ્યાસ=મહાવરો

સ્વાદ=સાડું લાગવું

સાદ=અવાજ

ગજરાજ=મોટો હાથી,

હાથીમાં રાજા

દિસે=દેખાય

ઉત્તમ=ચઢિઆતો, કીમતી

નિર્ધન=ધન વગરનો, દરિદ્રી.

મર્કટ કુંઠ=ત્રાંદરને ગળે.

ધર્યે=ધાલ્યો, ધારણ કર્યો.

મણિહાર=હીરા કે મોતી

અગર રતનનો હાર

પ્રહાર=ઘા, માર.

ગણી=સમજી, માની.

અર્ત દૂર=ઘણે આંધે.

કાવ્ય=કવિતા.

કળા=હીસાબ, હુન્નર

અધીરનિ=ખડેરાની.

શંખ=દરિયામાંના એક જાત.

નાં જીવડાતું ઘર, મંદિ.

રોમાં હોય છે તે.

બળવ્યો=વગાડ્યો

કોકિલ=કોયલ.

કાગ=કાગડો.

વખાણુ=સારું ખોલવું.

સૂણ્યા=સાંભળ્યા.

શ્રવણુ=કાન.

સ્વર=ખોલ. અવાજ, શબ્દ.

માનનારા=કબુલ કરનારા.

“જેમ આંધળા આગળ
આરસી નકામી છે; તેમ
લાયકાત વગર આપેલું કે
લીધેલું નકામું છે.”

— — —

પાઠ ૧૨ ગો.

ધ્રુવજી.

ભાગ ૧ લો.

આર્ય=સુધરેલા.

અળખામણી=અણુ ગમતી

ખોળામાં=ગોદમાં, પલાંઠી-
વાળી ઠેઠેલા પગ ઉપર.

અપરમા=સાવકી મા.

મહેણું=ટોણું, લાગી જાય
એવું વચન.

અભાગણી=નસીબ વગરની.

હક=લાગેા, વાજખી.

અવતાર=નમ.

ભુંડા=નકારા.

અકરમી=નસીબ વગરના.

ઈહાંથી=અહીંથી.

માંડ=શરૂ કર.

હરિ=પ્રભુ. પરમેશ્વર.

ભજીને=સેવીને, સેવાકરીને.

કાયાછાંડ=મરીજા, શરીર
છોડ.

વીર=ભાઈ.

‘જે જે’=જય જય.

વકુઠરાય=વૈકુઠનો રાજા.

વૈકુંઠ=પ્રભુની ગાદીવાળી
જગ્યા, સ્વર્ગ કરતાં
ચઢતું.

અપમાન=ફગેલી.

માડી=મા.

અપર કહે=સાવકી મા કહે
વાંછે=ધરૂંછે.

સવેરા=વહેલા, વખતસર.

ખેદ=દુઃખ.

વછૂટી=વખુટી, જુટી પડેલી.

ટળવળી=તરફડી; ફાંફાં,
મારી.

મૃગલી=હરણી.

અનંત=અણી જ. પારવિનાની

કરૂણા=દયા, મહેરબાની.

હરી=હરિ, પ્રભુ.

આશા=અશ્ચા.

અનાથ=નિરાધાર; બેલી
વગરનો, ધણી વગરનો.

નાથ=ધણી, બેલી.

અનાથનો નાથ=પ્રભુ,
પરમેશ્વર.

આશીર્વાદ=કૃપા, ભલુંથાઓ
એમ કહેવું તે.

અદેખાર્ધ=સારું દેખી ન
ખમાય તે.

ખમાતું=સહન થતું વેઠાતું.

પાઠ ૧૩ મે,

ધ્રુવજી,

ભાગ ૨ જે,

નારદ=ઉભો ચોટલીવાળા
બ્રહ્માજીના પુત્ર.

શીદ=ક્યાં ?

ક્રોધ=નાજી, દુઃખ નહીં
ખમે તેવું.

કષ્ટ=દુઃખ,

સહેવાશે=ખમાશે, વેઠાશે,

વિકરાળ=લયંકર બીક લાગે
એવું.

જોગીઓ=વળત સાધવા
વાળાઓ.

સાધી=પામી.

તપસાધી=દુઃખ પામી.

ડગનાર=ખસનાર, પાછો
ડગનાર.

સ્નાનક=નાહીલો.

મધુવન=મૃદાવન, તુલસીનું
વન.

દર્શન દીધું=નજરે પડ્યા.

વેગળો=આધો, છોટો, દૂર.

સંસારમાં=માયામાં દુનિયા
ના સંબંધમાં.

મુપના=સ્વપ્ના.

કાચી=જરાવારમાં નાશ પામે
એવી.

ધરવી=પકડવી.

માયા=મોહ, ખડું નહીં તે.

વાહીને=છેતરીને.

અલોપ=દેખાતા બંધ થવું,
ચાલ્યા જવું.

અલોપ થયા=ચાલ્યા ગયા,
નાશી ગયા.

ખેદ=દિલગીરી, શોક.

અવિચળ=અચર, કદી ખસે
નહીં એવું.

કથા=વાર્તા.

“ આપણને કોઈએ
મહેણું માર્યું હોય તો
તેના પર નાખુશ ન થતાં
મહેણું ટાળવા આપણે
મહેનત કરવી જોઈએ. ”

પાઠ ૧૪ મો.

હવા.

હવા=હાલ્યા વગરનો પવન,
જે નાક વાટે શરીરમાં
જઈ જવાડે તે.

અન્ય=બીજાં.

જીવનને=જીવવાને, જિંદગીને
પાંખો=પવન લાવવાનું સાધન.

વા=પવન, હાલતી હવા.

ઉરાડીએ=ઉડાડીએ.

ચહેરન=સુખ.

હીંચકો=કુલો, બેસીને પવન
ખાવાનું સાધન, હીંચોળો.

ફેરેછે=હાલે છે.

સુસવાટો=સુ સુ ના અવાજ.
વાળો અપાટો.

હથમચાવી=આમ તેમ
હલાવી.

જડમૂળથી=મૂળિયાં સાથે.

પળ=આંખના પલકારા જેટલો
વખત, આંખ ઉઘાડઠાંક
કરીએ એટલો વખત.

ગુંગળાઈને=હવા લીધા વગર
અકળાઈને.

“ હવા ન હોય તો
જીવાય નહિ. જનમથી
મરણ સુધી હવાને જીવનો
સંબંધ જરા પણ છુટતો
નથી. ”

પાઠ ૧૫ મો.

મેર ને ઢેલ.

ઢેલ=મોરની સ્ત્રી.

પાદરે=ભાગોળે, ગામને નાકે.

કળાકરતો=ખુબીથી ખીછાં

પહોળાં કરતો.

ચાંદા=ચાંદા, શોભાવાળાં
ગોળ નાનાં ચક્રડા.

ભભકાભેર=રોપખંધ,
ઠાઠસાથે.

મગરૂર=અભિમાની.

ઝાંખી=તેજ વગરની.

કુદરતે=પ્રભુની શક્તિએ.

ધડ્યું=અનાવ્યું.

કુટડા=સારા દેખાવડા.

પત્ની=ત્રી.

ગર્વિષ્ઠ=અભિમાની.

સ્નેહાળ=સ્નેહવાળી,
હેતવાળી.

મકલાતો=ધીરે ધીરે હસ્તો.

પચરંગી=જુદા જુદા
રંગવાળો.

આડી=હઠવાળી, અવળી.

ખોડાં=પીછાં વગરનાં.

‘ટાઢવાવામાંડી’=ટાઢ

લાગવા લાગી.

ઉદાસ=દિલગીર, નાખુશ.

ચહેરાવાળો=ગોના દેખાવ-
વાળો.

ખિજવવા=જુસ્સો કરવા,
ચિઢવવા.

ખૂબ ખનાવ્યો=વાણી
મરફરી કરી.

કંઠુપી=ખરાબ દેખાવવાળી.

દરકાર=ગરબ, કાળજી.

“ દુનિયામાં સારાં
રૂપાળાં કરતાં સારા ગુણ-
વાળાં સુખી થાય છે. ”

પાઠ ૧૬ મો,

દશેરા.

દશેરા=આયો શુદ્ધ ૧૦,
વિજયા દશમી.

કિષ્કિંધા=દક્ષિણમાં આવેલું
એક ગામ.

વિજય=જીત.

વિજયા દશમી=જીતની
દશેમ.

શરત=હાર જીતનો ઠરાવ.

મુજળ=પ્રમાણે, રીતે.

વિરાટ નગરી=કાનપુર મિર
જાપુરને લગતું જીનું શહેર.

આસંત્રાનાં=આસિંદ્રાનાં,
ઝેઝીનાં; બીડી બનાવવામાં
આવતાં.

તિલગુળ=તલગોળ.

અન્યો અન્ય=માંહોમાંહે,

અરસપરસ.

પરાકંભ=બહાદુરી, શૂરાતન.

રજવાડામાં=નાનાં દેશી
રાજ્યોમાં.

પૂરડાઠથી=પુરેપુરા ભપકાથી.

નરેશી=નરોમાં દેવ, પુરુષોમાં
દેવ જેવા રાજા.

સવારી=સરઘસ, વરઘોડાં જેવી.

પાયદળ=પગે ચાલતું લશ્કર.

ભપકાથી=ઠાઠથી.

આખાદ=ખરાબર ભરેલી.

વિખેરાયછે=જુદી પડે છે,
વેસાય છે.

દરબાર=રાજસભા, મોટી
કચેરી,

દરબારીઓ=રાજસભામાં
પધારેલાઓ.

પરસ્પર=માંહોમાંહે.

સોનું આપે છે=આસંત્રાનાં
પાંદડાં આપે છે.

“દશેરાનો દિવસ આનંદ
કારી ને જીત મેળવવાનો છે”

પાઠ ૧૭ મો

નેત્રવતી ને ધ્રુવ.

નેત્રવતી=સુનીતિ રાણી.

તૃષા=તરસ.

વીર=ભાઈ.

નીર=પાણી.

ધરણીપર=જમીન પર.

પોઢવું=સુવું.

પલંગ=છપર પલંગ, છતરી
વાળો ખાટલો.

ચરણ=પગ.

ચાંપશે=દાખશે, માંસવાળા
લાગને મૂઢીઓ ભરી
નરમ કરશે.

સેવક=ચાકર.

સંગ=સાથે.

ગિરિ=મોટા ઊંચા પહાડ.

વાનરના=વાંદરના,

ઠાડ=ઢોળ, ઢાંગ, ધર્તીંગ.

પંથ=રસ્તો.

સાદ કરું=ખોલવું.

કેહને=કોને.

સજ્જનડી=આરા માણસ

ઉજ્જડ=વેશન, વસ્તી વગરનું.

તુંજ=તને.

રાંકતણું=ગરીબનું.

રતનડું=નાનું રતન.

‘અંધકેરી લાકડી, હું દુખ

ળીનું ધન’=જેમ આંધળાનો
આધાર લાકડી, તેમ હું
ગરીબડીનું તું ધન.

તજવા=છોડી વઢો.

ગરીબ માતાનો આધાર
તેનો દીકરોજ હોય છે.

પાઠ ૧૮ મો.

ચતુર શિયાળ

ભાગ ૧ લો.

ચતુર=ડાહું.

શિયાળ=કોહણું, કુતરાંને
મળતું જંગલી જનાવર.

જેતાંવાર=જેતાંની સાથે.

લક્ષણુ=ખાવું.

લક્ષણુ કરવાનો=ખાવાનો.

ભેદવા=છેદવા, ચિરવા.

નાઉમેદ=નાસીપાસ, હોંસ
વગરનો.

તક=દાવ, ફાવતો વખત.

આમાતેમ=આ તરફ તે
.તરફ

ઉમદા=ચઢતા.

નમ્ર=નરમ.

સાચવી=સંભાળી.

સ્વામી=માલીક, ધણી.

આપણે માટેજ=તમારે
સારજ.

આપ=તમે.

કુલીન=કુળવાન; ચઢતા
વંશનો, ખાનદાન.

નીતિનો=સારે મોર્ગે દોર-
નાર ગુણનો.

વર્જતાં=તજતાં; છોડતાં.

મોટાઈની=મોટપણની
ચઢતાપણની.

વળગી રહેવા=માઝી રહેવા

ખરૂંજ=સાચે સાચું, ખરે-
ખરૂંજ.

દુરાત્માને=ખરાબ ચાલ-
વાળાને.

પુલાશમાં=ખેટી મોટાઇમાં
દુષ્ટ=પાપી.

શૂર=શૂરો, બળવાન.

ભોગ=ખરાબી, ખરાબ હાલત

લાગ્યા=વળગ્યા.

‘તમારા ક્યાં ભોગ લાગ્યા’
તમારું ક્યાં આવી બન્યું

કાળના=જમરાજના, મોતના

શબ=મુદ્દું.

વાધમાત્રનો=એકે એક
વાધનો.

છનામાના=છુપા, કોઈ ન
જાણે તેમ.

ગેરહાજરીમાં=હાજર નહીં
તેટલામાં.

ચૂંથી=પીળી જુદા ભાગ
કરી.

પાઠ ૧૬ મો,

ચતુર શિઆળ.

ભાગ ૨. બે.

દીપડો=નાનો વાદ્ય.

ચિરાવી=ફડાવી.

દાદ=જડબું.

ચેતવિશ=ચેતાવીશ, જણા-
વીશ.

નિરાંતે=સુખે, શાંતિથી

મંડયો=લાગ્યો, બાઝ્યો.

સમો વડીઉં=બળમાં સરખું.

ઉત્તમજનને=મોટા માણ-
સને.

ભેદથી=લુચ્ચાઇથી, કપટથી.

જગે=જગમાં.

ભીતિ=બીક.

હુમલો=હલ્લો, એકદમ ચઢી
આવવું.

અંતે = આખરે. છેવટે.

“દુનિયામાં શરીર બળ
કરતાં બુદ્ધિ બળ ચઢી
છે.”

પાઠ ૨૦ મો.

અમરેલી પ્રાંતઃ મુખ્ય

સ્થળો,

ભાગ ૧ હિલો

સંગમ=મેળાપ.

કોટ=ગામના રક્ષણ માટે છે
ઘટકે પથરની બાંધેલી
જાડી મોટી ભીંત.

નકશીનાં=કારીગરીનાં.

ચાંદીનાં=ચાકબા કઠણ રૂપાનાં

ભરતકામ=કપડાંપર રેશમથી
કે સોના રૂપાના તારથી
ભાત પાઠવાનું કામ.

કોમનાં=જાતનાં.

નવરાશના=કુરસદના,
નવરાઈના, કામવગરના.

દંતકથા=મોઢાથી ચાલતી
વાત.

સાર=મુદ્દો, બોધ, શિખામણ.

મૂળ=અસલનું.

પૌત્ર=છોકરાનો છોકરો.

(કૃષ્ણનો પુત્ર પ્રદ્યુમ્ન, તે
તેનો છોકરો અનિરુદ્ધ.)

બેરાન=વેરાન, ઉજ્જડ.

કાબા=લુંટારાની એક જાત.

સીમિટ=સીલિમટ. પથર
જડતી વખતે સાંધા
પુરવામાં વપરાતી છે
જેવી ચીજ.

વાધેરો=એક જાતના કાઠિ-
આવાડના લોકો.

ખંડ=હુલ્લહ, તોફાન.

સત્તા=કાળ, ઉપરીપણ.

બ્રિટીશ સરકારને=અંગ્રેજ
સરકારને.

ખેટ=ફરતું પાણીને વચ્ચે.
જમીન, એ નામનું દારકા
પાસે ગામ પણ છે.

અતિ પવિત્ર ધામ=ઘણું.
પુણ્ય આપનાર તીર્થ.

સાત નમરી પવિત્ર મનાય છે
=દારિકા, ૨ અયોધ્યા,
૩ મથુરા, ૪ હરદ્વાર.
૫ કાશી, ૬ અવંતિકા
(ઉજ્જન), ૭ કાંચી;
(રામેશ્વર) આ સાતે
પવિત્ર મનાય છે.

શ્રીમાનુ=સરસ્વતીવાળા, બહુ
વિદ્યાવાળા.

શંકરાચાર્ય=જગત ગુરુએ,
(ત્યારે દેશમાં બહુ થયે થવા
લાગ્યા ત્યારે જ્ઞાન જવા લાગ્યું.

આથી એમણે 'જ્ઞાનથીજ પ્રભુ
મળે છે.' એવો બોધ આપનાર
ગુરુ.)

આશ્રમો=મઠો, શાંતિવાળી
જગ્યાઓ.

શારદા પીઠ=સરસ્વતીની
સ્થાપના થએલી તે.

દારકાધીશનું=શ્રી કૃષ્ણનું,
દારકાના મોટા દેવનું.

ટોચ=અણી, મથાળું.

ઢોળવાળું=ગીલિટ કરેલું,
સારું દેખાવા રસ ચોપ-
ડેલો તે.

શીખર=ટોચ, અણીવાળું
મથાળું.

સંવત્=સાલ, વર્ષ.

(ઉજ્જન નગરીમાં થયે
ગયેલા પારકાનું દુઃખ ભાગ-
નાર વિક્રમ રાજનું વર્ષ.)

શંખામુર=શંખ નામનો
રાક્ષસ.

(જ્ઞાનનાં મોટાં પુસ્તક ચોરી
ગયેલો તે.)

ઉધ્ધાર=તારવું, હતું તેવું
કરવું, સમારવું, સુધારવું.

પાઠ ૬૧ મો

અમરેલી પ્રાંતઃ મુખ્ય સ્થળો

ભાગ ૨ જો.

જીનાગઢ=જૂના કિલ્લાવાળી
જગ્યા, નરસિંહ મહેતાનું
ગામ.

પ્રભાસ પાટણ=સોમનાથ
મહાદેવવાળું ગામ.

પ્રાચીન=વૃણાં જૂનાં, અસલનાં

દક્ષીની=પાર્વતીજીના બાપનું
નામ છે તેની, મહાદેવના
સસરાની.

સાપ=ઘાપ, ગુસ્સામાં આવતાં
સામાને મોટું નુકસાન થાય
તેમ કહેવું તે.

ક્ષય રોગ=ખેરોગ, લોહીવાળો
કફ કે ગલો પંડી ધીમે
ધીમે મોત લાવનાર રોગ.

કુળા=વત્તા આછા તેજવાળો
ભાગ.

સોમ=ચંદ્ર

ઇતિહાસમાં=વખતવાર બનેલા
બનાવની હકીકતના
પુસ્તકમાં.

મહમૂદ ગઝની=કાબુલ દેશમાં
થઈ ગયેલો ધર્મમાં અંધ
બની ગયેલો બાદશાહ.

ચૂરેચૂરા=ટુકડે ટુકડા.
ગઝની=કાબુલ દેશની જુની
રાજધાની.

મસીદ=મુસલમાનોનું પ્રભુ
બકિતનું ધામ.

કચરાય=ચુરાય, વારંવાર

પગ તળે દબાય.

મુલતાન=મુસલમાની સુબો.

જમીનદોસ્ત=જમીન સાથે
સરખું.

હોલકર=ઈંદોરના રાજા.

વિધવા=રંડાએલી, જેનો
ધણી ગુજરી ગયેલો તે સ્ત્રી.

પ્રાચી=જૂની, અરાલની.

ખ્યાલ=વિચાર.

“અમરેલી પ્રાંત છુટાં
છુટાં ફૂલની માફક છે. તેમાં
દારકાને પ્રભાસ પાટણ
ખાસ પવિત્ર ધામ છે. કેટ-
લાક અમરેલીને અમર-
વેલી પણ કહે છે.”

પાઠ ૨૨ મો.

કસરત: રામમૂર્તિ.

કસરત=તાલીમ, ખીલવવું,
કેળવવું.

સંજ્યાં=મનાવ્યા, પેદાકર્યાં.

કાટ=મેલ, પડતર પડી
રહેવાથી હવાલાગી ઉપરનો
લાગ ખવાઈ જાય તે.

ખાંધેલા પાણીમાં=ઘેરાઈ
રહેલા પાણીમાં, વહેનહીં
તે પાણીમાં.

કટ્ટો વેરી=ખાર રાખતો
હુશ્મન, પક્ટો શત્રુ.

ગુંથાએલાં=રોડાએલાં,
પરોવાએલાં.

ખેચહેની=અસુખ, સુખ
નહિ તે.

રોગનાભોગ=રોગમાં સપડાઈ
નાશ પામવો.

અવયવો=ભાગો.

ખાસ=ખરેખર, નક્કી, જરૂર.

ગાઠો=ભારી, મજબૂત.

દૃઢ=પાકું, ઠરેલ, મજબૂત.

કસીએ છીએ=ઘણું બળ
આપીએ છીએ.

મદારી=નટ, શરીર બળના
ખેલ કરનાર.

અંગ=શરીર.

ભારે=કઠણ, અઘરી.

પ્રોફેસર=હુશિયાર, અમુક
બાબતમાં વધારે બાણુનાર.

સહેજ=થોડી મહેનતે, જરા
વારમાં.

આયકો=ધક્કો.

કસી=બળવાળું કરી.

મણિ=કુસ્તીબાજ, ભેરાવર,
લઠ, શરીર બળમાં ચઢતો.

ઠીક નહિ=સારું નહિ, બરાબર
નહિ.

“ઉત્તમ મુખને માટે શરીર
અને મન બન્નેને કસરત
આપવાની ખાસ જરૂર છે.
પ્રોફેસર રામમૂર્તિ કસરત
થીજ આજે લીમ જેવા
ગણાય છે ને અચરત પમાડે
તેવા ખેલ કરે છે.”

પાઠ ૨૩ મો,

ઊંટ.

વસ્તુ=બાબત, ચીજ.

‘ઊંટનાં અરાઢે વાંકાં’=

ઊંટના શરીરના અરાઢે
ભાગ વાંકા. ઢુંકામાં બધું
શરીર વાકું.

રણુમાં=પાણી વિનાના ઉજળડ
રેતાળ મુલકમાં.

દિવસોમુધી=ધણાદિવસલગી.

વિચીત્ર=નવાઈ પમાડે એવું.

ખીંપર=ખરડાપર, વાંસાપર.

ખૂંધ=ઢેકો, ઊંચો ભાગ, ખરડા

ઉપર કુલેલો ટેકરો.

ચરખીનો=શરીરની અંદર

રહેલા ધી જેવા ચિકણા

પદાર્થનો.

જથો=ટોળું, મોટો ભાગ.

પોપણુ=ખોરાક.

ગરજ=જરૂર.

ગાદી=ગરબી પોચી બેઠક.

કઠણુગાદી=ઉપરથી કઠણુ પણુ

અંદરથી પોચી ગાદી.

દંબ=દુઃખ, હરકત.

આરખલોકો=આરખી ખોલી

ખોલનારા લોકો, અરખ-

સ્તાન દેશના લોકો.

ઊંટ ઘોડાની પેઠે બેસવાના
ગાયની પેઠે દૂધ દેવાનાં

કામમાં આવે છે. વળી
લાંબો વખત લૂખને તરસ
વેઠનાર પ્રાણી હોવાથી
આપણને ત્રાસ આપતું
નથી."

ખાળખોધ અક્ષર.

ખાળખોધ=પ્રાણીઓના દેવોના.

અક્ષર=શબ્દ લખવામાં વપ-
રાતી નીશાની. ખાળખોધ
નીશાની ને ગુજરાતી
લખાણમાં નીચે પ્રમાણેનો
ફેર છે.

૧—ખાળખોધ અક્ષરનાં ફેરકનાં
જુદાં જુદાં મથાળાં નાની
લીટીથી ખાંધેલાં હોય છે.
ગુજરાતીમાં તેમ નથી.

૨—અ, આ, ઇ, ઈ, ઉ, ઊ, એ, ઐ, ઓ,
અં, આં, ક, ખ, ચ, જ, ઝ, જી, દ, દ્,
ભ, લ,ળ, એટલા અક્ષરો લખ
વામાં તદ્દન જુદાં પણું છે.

૩—૧,૨,૫,૬,૯ એટલા આંકડા
લખવામાં તદ્દન ભુદા પાણું છે.

૪—ગુજરાતીની પેઠે ઝપાટાખંધ
ખાળખોધ લખાતું નથી. પણ
ગુજરાતી કરતાં ખાળખોધ
લખાણુ ચોકખું ને સારું
લખાય છે.)

પાઠ ૨૪ માં,

જીવતો નર મદ્રા પામે.

નર=માણુસ.

મદ્રા=કલ્યાણુ, બધી વાતનું સુખ.

પામે=મેળવે.

અશ્વ=ઘોડો.

વેપારી=માલ લઈ વેચનાર.

માંહે=શરૂ કરે.

જગન=મોટો હોમ કે હવન.

મુકીર્તિ=સારી આખરૂ.

સાહે=મેળવે.

નંગ=દાગીનો, કીમતી ઘરેણું.

ઠઠાળાં=લાણું, સારા નખળા
પ્રસંગની ભેટ.

લાહે=મેળવે, પામે.

વિજોગિયો=વિખુટો પડેલો,
છુટો પડેલો.

સંજોગી=એકઠો, ભેગો.

દંસે=ભુચે, પામે.

દેદ=શરીર.

વેદના=દુઃખ.

વામે=છોડીદે, તથા.

વાંક્ષીયો=છોકરાં વગરનો.

પ્રગટે=પેદા થાય.

ઘરસૂત્ર=ઘર સંસાર, ઘરનો
કારભાર.

કોનહિમલ્લે=કાંઈ નહિ મળે.

તકમાં=સારા વખતમાં.

ટાલોકરો=લાભકર્તા, ફાયદો
મેળવો.

ફઢે=મળે.

“ જીવતાં માણસથીજ
પ્રભુ મેળવાય છે; ને ઉત્તમ
ધારેલું મુખ ભોગવાય છે.
આ દુનિયા જીવતાં માણસ-
સમાટેજ છે. ”

પાઠ ૨૫ મો.

આડ અને તેના ભાગ,

ભાગ ૧ લો.

તેડી=ખાલાવી.

છોડ=છેક નાનાં આડ, ઘણો
વખત ન જીવે તે આડ.

વેલા=દોરડાં જેવા પથરાયેલા
છોડ કે આડ.

વિંટલાયેલાં=ખાજેલાં,
વળગેલાં.

ડાળ=મોટા થડમાંથી ફૂટેલાં
નાનાં થડ.

થડ=લોચ ઉપરનો આડનો
ભાગ, જેમાંથી પહેલ
વહેલી ડાળ ફુટે તે.

ટટાર=સીધાં.

મુળ=લોચની અંદરનો થડને
લાગેલો ભાગ, મૂળિયાં.

(આ, છોડ કે વેલાના ત્રણ
ભાગ લેાય છે. સૌથી ઉપરનો
લીલો જણાતો ભાગ પાંદડા, અને
જમીન ઉપરથી તે પાંદડાં સુધીનો
જે ભાગ તે થડ, તથા થડને
લાગેલો પણ જમીનમાંનો જે ભાગ
તે મૂળ. ટુંકામાં પાંદડાં થડને મૂળ.)

પાઠ ૨૬ મો.

આઠ અને તેના ભાગ,

ભાગ ૨ જો.

ફેર=તફાવત.

લીલાંછમ=ઘણું લીલું, લીલા
ઘેરા રંગ જેવું.

ડાખળીઓ=નાની ડાળીઓ.

ચિમળાઈ=કરમાઈ, સૂકાઈ.

ટાંકલી=ટાંકણી, માથાવાળી
પિત્તળની સોય જેવી.

ખોસું=ગોપું, ઘોચું.

લાગણી=અસર, સુખ દુઃખ
થવાનું ભાન.

ખિડાઈ=ભિડાઈ, ખંધ થઈ.

લજમણી=શરમાઈ ગયાનું
ભાન કરાવનાર છોડ.

લાજ=શરમ.

અચળ=ખસે નહીં એવાં એક
જગ્યાએથી બીજી જગ્યાએ
ન જઈ શકે એવાં.

અવયવ=ભાગ.

“માણસના શરીર સાથે
આડની સરખામણી નીચે
પ્રમાણે થાય છે. મુળ=મેં.
થડ=પગથી ગળા સુધીનો
ભાગ. પાંદડાં=નાક, છાત=
ચામડી, રસકે દુધ=તોહી.
અંદરના કઠણ ભાગ=
હાડકાં.”

પાઠ ૨૭ મો.

સાધુ.

સાધુ=મેલ કાઢનારો પદાર્થ.

સાફ=ચોકળું.

ચોળવાના=ઘસવાના.

મુગંધિદાર=સારીવાસ વાળા.

કપડવંજ=ખેડા જિલ્લામાં
એક ગામ છે.

પ્રાંતિજ=અમદાવાદ જિલ્લામાં
એક ગામ છે.

કાસ્ટિકસોડા=વિલાયતી સાફ
કરેલો ખાર, ચોકખો
સંચારો, કે પાપડીઓ
ખાર, ચોકખો ઉસ નામનો
ખાર.

સાદીરીત=સહેલીરીત, માથા
કુટ વગરની રીત.

કેપરેલ=કેપરાનું તેલ.

ગરમ=ગરમું.

ગાળવું=ચોકળું કરવું, કપડાંથી
સાફ કરવું.

પાથરીદેવું=સરખું પહોળું
કરવું.

ચોસલાં=ચક્રતાં, ચોખંડા કકડા.

રંગિત=રંગવાળો.

કાર્ખન=ઝીણું જંતુનો નાશ
કરનાર ઝેરી પદાર્થ.

ખસ=ચાંદાં, ખુજલી.

દરાજ=ચામડી ઉપસી આવીને
લાલ કે કાળી થઈ રસી
ઝરવી તે.

અલસી=ઉત્તર ગુજરાતમાં
તેલ નીકળતું એક જાતનું
ધાન્ય,

દિવેલ=ઝેરંડીયું, કોડીઆના
દીવામાં લોકો વાપરે
છે તે.

“ સાધુ અસીમાંની પેઠે
મેલ કાઢનારો છે. તેથી

જ્યાં અરીઠાં મળતાં હોય
ત્યાં સાબુ વાપરવો નુક-
સાનકારક છે.”

— — —

પાઠ ૨૮ મો,

ધીરજનાં ફળ મીઠાં છે.

ધીરજનાં=દુઃખ વખતે ગલ-
રાઈ કે અકળાઈ ન જવાનાં.

ફળ=સાર, પરિણામ.

મીઠાં=સારાં.

‘ધીરજનાં ફળ મીઠાં’=ધીર-
જ રાખવાથી છેવટે સારો
લાભ થાય છે.

ગરીબ ગરબાં=ગરીબ અને
ગરીબ સરખાં,

તવંગર=પૈસાદાર, ધનવાન,

પરોપકારી=પારકાનું લઘું
કરનાર.

ઉદાર=મોટા મનના.

અચકાતાં=ખંચાતા, અટકતા.

દાતાર=દાન આપનાર.

‘સખી દાતારે’=મોટા મનથી
દાન આપનાર.

પડાપડી=ઉપરાઉપરી માગણી

ધક્કો=આચકો, -હડસેલો.

ધસતી=ખીલતી જ. સેડી આગળ
જતી, બુસ્સાથી આગળ
જતી.

ગેણી=રૂ. ૧૫ ની કીમતનો
સોનાનો સિકકો.

પોટલીમાંથી=નાની ગાંસડી
માંથી.

સાચાધથી=સચ્ચાઈથી,
વાજબી કરવાથી.

બદલો=એકને ઠેકાણે બીજું
મળવું તે,

ધારિ=પકડી, રાખી.

ચહો=પ્રયો.

નવ કઠાપિ=કઠી પણ નહિ.

જુઠાણ મહીં=જુઠાણામાં.

કિરણોથિ=તેજના ફેલાતા
પાતળા ભાગથી.

‘પ્રભુ કૃપ કિરણોથિ’=

પ્રભુની મહેરબાનીના તેજ
વાળા ફેલાતા પાતલા
ભાગથી.

વિરાજશે=શોભશે.

મોટપ=મોટાઈ, માન.

“સારાં સાચાં મુખો
તરતજ મળતાં નથી.
ધીરજથીજ ધારેલાં કામ-
કરવાથી સાચાં સારાં
મુખો મળે છે.”

પાઠ ૨૬ મો.

ઘેટું ને બકરું.

ઊન=પશુના વાળ.

ધાબળી=કામળી, ઊનની
પિછોડી કે ચાદર.

ભાગ્યેજ=જવલ્લેજ, કઠાપિજ

વાગોળે છે=ચાવ્યા વિના
ખાધેલું પાછું મોમાં લાવી
ચાવવું તે.

જડખામાં=દાંત જડાએલા
ભાગમાં.

રાંકડું=ગરીબડું.

ખાળક=ખચું.

ભરવાડ=ખાદિર, ઘેટાં બકરાં
પાળનારી એક જાત.

ઊંઘટ્ટી=ઉઘાએલી.

તીવ્ર=ઝટ જાણનાર.

સરહાર=ઉપરિ.

વર્તે=ચાલે, કરે.

‘ગાડરીઓ પ્રવાહ’=વગર
સમજે ઘેટાંની પેઠે
ચાલનાર.

કદમાં=જગ્યાના રોકાણમાં.

કાશ્મીર=હિંદુસ્તાનના ઉત્તર
ભાગનો મુલક.

શાલ=ઝીણા ઉનની પાતળી
પિછોડી.

અંગોનાં=ભાગોનાં.

લડકણો=લડનારો.

વગડાઉ=જંગલો, રાની.

ચઢાવવાળી=ઢોળાવવાળી,
ઢાળવાળી છરતી.

ઉભા ચઢાવવાળી=છેક થોડા
ઢાળવાળી.

ઠરે છે=ટકે છે, રહે છે.

ખડકથી=પથ્થર વાળા ટેકરાથી.

સહેલથી=હરકત વગર,
સહેલાઈથી.

‘ઊંટ મેલે આકડો ને બકરી
મેલે કાંકરો’=ઊંટ આકડા
વગર બધી વનસ્પતિ
ખાય છે; અને બકરે કાંકરા
વગર તમામ ખાય છે.

“ઘેટું અને બકરું બન્ને
ગરીબ ઉપયોગી પ્રાણી છે;
કેમકે તેનું દૂધ, ઉન અને
લીંડી, તથા મૂતનું ખાતર
કામ લાગે છે, તેથીજ
ગરીબ ખેડુનો એને પાળે છે”

પાઠ ૩૦ મો

કાંચતા ને નીતિ.

કવિતા=રાગ કહાડી બોલાતા
સારા બોલો.

નીતિ=સારે રસ્તે દોરનાર શુભ.

જ્ઞાનવલ્લ=મુદ્ધિ બળ, ડહા-

પણનું બળ.

છુલ્લ=અભિમાન.

વૃદ્ધ=વરડો.

ઉપજાવે=પેદા કરે

અંતરમાં=મનમાં.

રસ=મઝા

સોલ્લ આનંદનં=પુરેપુરે.

સતીશ્રી=સાચો.

સતનો=સત્યનો, સાચાનો.

સૂક્ષ્મ=જડે, મળી આવે.

સુધારમ=અમૃતનો રસ, મરે
નહીં એવો પીવાનો રસ.

સમ=જેવી, સરખી

સુકવિતા=સારી કવિતા

‘નારી મોટી અને નાનીબો’=
કવિતા શ્રી જેવી ગણાય
છે, તેથી નાની અને
મોટી કવિતા.

અવગુણકારી=તુકસનકારી:

રોષ=ખેડ, ખામી.

જરિય=જરાપણ

નાદાનંના=ઉછાંછળાપણનો,

વગર વિચાર્યે કરી પાડ-
વાનો.

કાવ્ય થકી=કવિતા વડે.

બોધ=શિખામણ

શુદ્ધ કવિતા=સારી બોધવાળી
કવિતા.

અનીતિ=ખરાબ રસ્તે દોરનાર
ખરાબ શુભ

દર્શન=મારી. નાશ કરી.

આનંદામૃત=આનંદ જેવું અમૃત.

અમૃત=ઉત્તમ પીવાનો પદાર્થ,
જેનાથી મોત ન આવે
એવો પદાર્થ.

કથનમાં=કહેવામાં.

જ્ઞાતા=જાણકાર.

(સાતાજીને કાવ્યના કથનમાં
આનંદામૃત જડે.

જુક્તિ=ખુબી

બોમ્બ=વાપરવા લાયક

પહે =ઝે, પડે છે,

[મઝા પડે છે] (જે કવિતાને
જુક્તિથી સમજી જાય છે; તેનેજ
તેમાં મઝા પડે છે, એટલે તેનેજ
તે વાપરવા લાયક છે અને તેનેજ
મઝા પડે છે.)

બેટા=ઠોકરી

પિતૃ=પાપ

આત=ભાઇ

લક્ષણે=શરમાણે

(ત્રણે લીટીન સામગ્રી સમજ-
વાની છે (જ) એવું લખે (કે) જે
ખોલ ખેડી, મહેનો, પાપ (અને)
આત પાસે ખોલતાં બહુ લખ્યું;
તે (ખોલને=કવિતાને) અનીતિ
કહીએ.)

રીતિ=ચાલ

(એવી રીતિ રૂઝા માણસોની
નહિ)

“સારી કવિતા આનંદ
સાથે નીતિનો ગુણ લાવે
છે, ને અનીતિનો નાશ
કરે છે માટે દરેક માણસે
સારી કવિતા સમજીને
જાણવી જોઈએ.”

પ'ઠ ૩૧મો

આપણા મુસ્તમાન

લાઇએ.

(એક દેવમાં ધરમાર કરી
રહેનારા લાઇએ ગણાય છે, માટે
મુસલમાન પણ આપણા લાઇએ
છે.)

વસ્તી=વસેલા, રહેલા

મોટી વસ્તી છે=ઘણા વસેલા છે

લગભગ=આસરે

અફઘાનિસ્તાનમાંથી=

કબુલી લોકના દેશમાંથી

ભલામાં=કલ્યાણમાં, સારામાં

‘ભલું સમાએલું’ છે=

કલ્યાણ રહેલું છે.

વસાવ્યાં=નવાં વસતીવાળાં

ક્યાં છે.

ભવ્ય=મોટી.

મસ્જિદો=માથું નમાવવાની

જગ્યા, પ્રભુની પ્રાર્થના

કરવાની જગ્યા.

રોજ=મોટી કબરો

(પૈસાદાર મુસલમાની માણુ-
સને મરી જાય એટલે જમીનમાં
ફરી તે ઉપર મોટું મકાન બાંધાવે
છે તેને રોજો કહે છે; એવી ઘણી
જગ્યાઓ છે.)

જુમામસ્જિદ=શુક્રવારને દહાડે

ઘણા મુસલમાનોને સાથે

પ્રાર્થના કરવાની જગ્યા.

(જુમા એટલે શુક્રવાર)

શાહ=પાદશાહ

આલમ=દુનિયા

શાહ આલમનો રોજો=એ

નામના પાદશાહનો રોજો

ખુબીદાર=ચતુર્દશવાળી,

ડહાપણ ભરેલી,

ધર્મ=ઈશ્વરી આજ્ઞા, પ્રભુનું

જ્ઞાન મેળવી તેની પાસે

જવાનો માર્ગ

સ્થાપનાર=થાપનાર, સાબીત

કરનાર

હઝરત=પવિત્ર

(જ્યાં અક્ષર તળે કે બાબુમાં

ટપકુ એટલે ઝીણાં મીંડાં જેવું

આવે ત્યાં એમ સમજવાનું કે એ

અક્ષરના ઉચ્ચારમાં ભેદ રહેલો છે.

જેમ ગુજરાતીમાં ‘શ’ ‘ષ’ ‘સ’

આ ત્રણના એક સરખાપણા સાથે

તફાવત છે. તેમ અરબી. ફારસી,

તુર્કી એ ભાષાનાં મળતા અક્ષરો

માં ફેર છે.)

પેગંબર = સંદેશો લાવનાર

અલ્લાહ = પોતે આવનાર,
પરમેશ્વર, ખુદા.

બાધકર્યે = શિખામણ આપી.

ધિકારે છે = તુચ્છકારે છે,
હાલકા માને છે.

મુખ્ય ફરજ = ખાસ ઉત્તમ
ધર્મ પ્રમાણેનું કામ.

ખુદા = પ્રભુ.

રસૂલ = પેગંબર, સંદેશો
લાવનાર.

અરબી વાક્ય = આરબ લોકનું
બોલીવાળા બોલો.

બંદગી = પ્રાર્થના, સ્તુતિ.

ઐરાત = દાન, પુણ્ય.

રમઝાન = ભૂખ્યા રહેવાના
મહિનાનું નામ.

ઉપવાસ = ભૂખ્યા રહેવું.

હજજ = ખામા.

ધર્મ ચુસ્ત = બરાબર ધર્મ
પ્રમાણે ચાલનાર.

નમાઝ પડે છે = બંદગી
લણે છે, પ્રાર્થના કરે છે.

‘ત્રીન્ન પરોર પછી’ = બપોર
ના ત્રણ વાગ્યા પછી
પાછલે પહોર.

દિશા = બાજુ.

શરીફ = પવિત્ર.

બાંધકામ = બાંધેલું કામ.

‘સાત પ્રદક્ષિણા’ = સાત વખત
ફરતા ફરવું.

આદમ = મૂળ પુરુષ.

માનવીમાં = માણસમાં.

ઉમ્મન = પેદા.

સ્વર્ગમાંથી = દેવોના ધામ
માંથી.

ઝમ ઝમ = (હઝરત હરમાઇલની
પગની એડી ધસાવવાથી નિકળેલો
જમીનમાંથી પાણીનો ફવો,
મઝકા પાસેનો એ નામનો
ફવો.)

હાથ=જગણું.

દારૂ=(દ્રાક્ષ, મહુડાં વિગેરેને
કોહવડાવી વરાળ બનાવી
ઠારેલું પાણી) પીવાથી
ગાંડા થવાય તે પદાર્થ

વ્યાજ=ધીરેલા રૂપિઆનું ભાડું

મના કરી છે.=ના કહી છે.

આરામનો=સુખનો.

સંઘ્યાકાળ=દિવસને રાત
વચ્ચે વખત.

તારીખ=તીથિ, દિવસ.

જુમેરાત=શુક્રવારની રાત,
(આપણે એટલે ખીજા લોકો
ની શુક્રવારની રાત, કેમકે
મુસલમાનોનો દિવસ બપોરના
ત્રણ વાગ્યાથી બદલાય છે.)

પછાત=પાછળ.

શિઆ=હઝરત અલીનેજ
પહેલા ખલીફા માનનારા

સુન્ની=હઝરત અલીને ચોથા
ખલીફા તરીકે માનનારા.

પંથ=ધર્મનો કોટો.

ખલીફા=એકના મરણ પછી
ધર્મની ગાદીપર આવનાર
ખીજો માણસ,

અનુક્રમે=એકના પાછી એકનું
આવવું, વારા ફરતી આવવું

“માણસ જેમ એક
આંખે કાણું હોય તો
તેનાથી સારી રીતે દેખી
શકાતું નથી અને જાતે
પણ સારું દેખાતું નથી;
તેમ હિંદ માતાની હિંદુ
અને મુસલમાન એ બે
આંખ જેવી પ્રજા છે.
તેથી મુસલમાનને ભાઈ
જેવા ગણવાના છે. વળી
ભાઈઓમાં સંપન હોય તો
ત્રીજો માણસ ઊંધું ચત્તુ
સમજાવી પોતાને લાભ

સાધવા બન્ને ભાઈઓને
લડાવી મારે છે તે આપણે
સમજવું જોઈએ, અને મુસ
લમાનોને આપણા સગામા
જણ્યાભાઈ જેવા ગણવા
જોઈએ. અને એમના
લલામાંજ આપણું ભલું
રહેલું છે. એ કદી
ભુલવું નહિ.”

પાઠ ૩૨ ગો.

ઝાડનાં મુળ.

ભાગ ૧ લો.

પ્રિય=વહાલાં.

મુર=સારા શુભાના સંગ્રહ-
વાળા.

જી=માન આપવા બોલાવે
શબ્દ.

માટી=મટોડી, મટોડું.

નિકોરી=નીક, પાણી જવા
માટે લોંચમાં ખોદેલી તે,

માળી=કુલ ઝાડ ઉછેરનાર.

ઓગળી જાય છે=મળી
જાય છે, આંખે દેખાતી
બંધ થાય છે.

સ્વાદથીજ=ચાખવાથીજ.

ફેલાય છે=ચારે તરફ વધે છે.

દોરીઓ=દોરડીઓ,

(કાચા, સણ, સુતર, રેશમ
વિગેરેની હોય છે.)

સંજ્ઞા=મજબુત.

અપાટો=જુસ્સો, જોર.

નક્કર=કઠણ, પોલું કે પોચું
નહીં તે

પાઠ ૩૩ લો.

ઝાડનાં મુળ.

ભાગ ૨ જો.

ચીકણાં=ચીકાશવાળાં, મજ-
બૂત, તૂટે નહિ એવાં.

ઋતુ=વરસના છ ભાગ કરેલા
છે. તેમાંનો એક ભાગ

વસંત ઋતુમાં=પીલવણીની
ઋતુમાં, ફાગણને ચૈત્ર
મહીનામાં રહેલી ઋતુ.

રુચે છે=ગમે છે, ફાવે છે.

પોષક=જીવાડનાર, રક્ષણ
કરનાર, પોષણ કરનાર.

માફક=જોધએ તે પ્રમાણે
કામ આવવું, અનુકુળ
ફાવતું.

‘માફક આવે છે.’=ફાવતી
આવે છે.

કરમાઈ=સૂકાઈ ચિમળાઈ
‘પાક ઉતારે છે’=અનાજ
કે ફળફળાદિ પેદા કરી
લે છે.

ફળદ્રુપ=સારાં ફળ આપનારી
ખાતર=કોડેલો કચરો કે
પૂંજો.

“કેટલાંક ઝાડપર પક્ષીઓ
અધારમાં બીજા ઝાડનાં
બી કાઢે છે; તેથી તે બીનું
ઝાડમાં ઝાડ પેદા થાય છે.
અને ઝાડની છાલમાંથી
કસ લઈ મોઢું થાય છે.
વળી કેટલાક વેલા જેવા
કે ‘અમરવેલ’ ઝાડપર
મુળ ન નાંખતાં એમને
એમ હવામાંથી ખોરાક
લઈ પોષાય છે.”

પાઠ ૩૪ મેા

આપણા પારસી ભાઈઓ.

પારસી=અસલ ફારસી બોલી
બોલનારા લોકો, કાલું
કાલું બોલનારા લોકો.

શહેનશાહ=બાદશાહ, મોટો
રાજા.

વતનીઓને=ઘરબાર કરી
રહેલા રહેવાસીઓને.

જુલમીને=બળજબરીને
ભેરને,

ધર્મની ખાતર=ધર્મને
લીધે, ધર્મને માટે.

સંજનમાં=સંજાણમાં, થાણા
જિલ્લાનું દરિયાકાંઠે
આવેલું વલસાડને મૂંબઈ
વચ્ચેનું ગામ છે તેમાં.

આશ્રય=આસરો, મદદ.

વરીઆવ=સુરતની ઉત્તરમાં
ત્રણેક માઈલને છેટે તાપી
કાંઠે ગામ છે.

બેહેસ્ત=સ્વર્ગ, ઉંચાં સુખનું
ધામ.

દોજખ=નર્ક, ઘણા ભારે
દુઃખની જગ્યા.

“પારસીઓ દયાળુ,
મહેનતુ ને સખાવત કર-
નાર હોય છે. તેથી જ
તેઓ સુખી છે.”

“પારસી લોકો પણ
મુસલમાનોની પેઠે લાંબા
વખતથી ઘરબાર કરી
રહેલા હોવાથી આપણા
ભાઈઓ છે.”

પાઠ ૩૫ મો.

વર અને શિયાળ.

વર=ભયંકર જંગલી મોટા
કુતરાજેવું પાણી.

શિયાળ=કુતરા જેવું જંગલી
પ્રાણી.

વાળથી=ખાલથી, નિમા-
ળાથી.

ડાયા આગળ=મેં આગળ

અણીદાર=સીંધુ, અણીવાળું

કરડી=આકરી, જુલમી.

નજર=જેવું તે.

તીણા=પાતળા ધારવાળા.

કડાક દઈને='કડાક એવો
અવાજ કરીને.

ભુખાળું=ભુખવાળુંને ભુખ-
વાળું.

ભક્ષ=ભક્ષણ, ખોરાક.

હુમલો=એકદમ જોસથી ચઢી
આવવું, હલો.

ચૂકતું=ભૂલતું, ભૂલખાતું
મુઠાની પેઠે=મરી ગયાની
રીતે.

સાવધ=સાવચેત હોશિઆર
વહેમીલું=વહેમવાળું, ખોટા
વિચાર વાળું.

ભરાડિ=ભરેલી.

માંસે હારી=માંસ ખાનાર.

લુચ્યાઈ=છેતર પંડી.

“વર જેની પાછળ
પડે છે તેને છોડતું જ નથી;
ખરેખર જંગલી પ્રાણી
વર હોવાથી કેટલાક માણસ
કે જેઓ સમજતા જ નથી
તેને વર જેવા કહે છે.

લુચ્યાઈ ખાતે માણસમાં
ઢેડો, જનાવરમાં શિયા

જા, અને પક્ષીમાં કાગડો
ગણાય છે.”

— — —

પાઠ ૩૬ મો.

આપ સમાન બલ નહિ,

આપ=જાતે, પોતે, પંડ.

સમાન=સરખું.

‘આપ સમાન બલ નહિ’=પોતે
કરવાના કામમાં પોતાના
જેવું જોર ખીબા કોઇનું
નથી.

સહાય=મદદ.

હરી=પ્રભુ, પરમેશ્વર.

ફોક=નકામું.

પરબલ=પારકાનું જોર, ખીબાનું
જોર.

મેષ=વરસાદ.

તોય=પાણી.

માગ્ય=નસીબ.

મરુંસો=ભરોસો, વિશ્વાસ.

મોટ=મોટી.

લલું=જોર વગરનું.

અમ=મહેનત.

સોટ=નુકસાન.

જોરાવરું=જોરાવર, બળવાન,

ધળી=માલિક,

તર્જી=છોડી દઇ.

તેહને=તેને (આજસતે)

ઉદમ=મહેનત.

સજ્જન=સારા માણસ.

સાદું=સહેલું.

તત્ક્ષણ=તરતજ, તેજવખતેજ.

મહુ=સારું.

તક=સારો વખત.

દરિદ્ર=ગરીબ.

હેય=હે, ગણ, માન.

(આજસમાંથીજ ગરીબાઈ
તે કુઝ પેદા થાય છે.)

સાકીરેહ=તાકી રહે છે, (એકી
નજરથી જોઈ રહે છે કે
કંઈ ઘડીએ પેસી નહિ.)

હમારતો=મોટાં મકાનો.

નિમશકી=નિયમવડે. ફરવ્યા
પ્રમાણે કરવાથી.

નિસ્યે=હું મેશાં, દરરોજ.

સુલ્લગઠ=મણવાનું મોંએ ચઢેલું,
ફામ રાખેલું.

પોથી=ચોપડી, પુસ્તક,

(માંધ્યા વિનાનાં છુટાં પાનાંનાં
ચોપડી.)

સરી=નકકી.

(ફરવ્યા પ્રમાણે નકકી ચોપડી
પાંચેથી તે મોંએ થાય છે.)

લક્ષેજ=ધ્યાનથીજ, એક
ચિત્તથીજ.

સંસારે=દુનિયામાં.

વલી=ગ્રીણું.

ચકી=આશા. જોગવાઈ.

(નીતિ અને મહેનત વડે
દુનિયામાં બીજાં સુખોની આશા
થાય છે.)

“ પોતે કરવાનાં કામ
બીજાની મદદથી કરવા
ધારિએ તો તે થતાં નથી
ને કદાચ થાય તો તે પો-
તાના ધાર્યા પ્રમાણે થતાં
નથી. તેથીજ એને મોટે
કહેવાય છે કે-‘આપ સ-
માન બળ નહિ; ને મેઘ
સમાન જળ નહિ.’ વળી
‘આપ મુવા વિના સ્વર્ગે
ન જવાય. ’ તેમ ‘ જાત
વગરની જાત્રા ખોટી ’ એ
ધ્યાનમાં લઈ જાતે કર-
વાનાં કામ જાતેજ કરવા
ચૂકવું નહિ. ”

પાઠ ૩૭ મો

તાજ હવાની જરૂર.

તાજ=ચોકખી, સારી.

કળશીઆમાં=લોટામાં.

ગુડગુડ='બુડ બુડ' અવાજ છે.

હડસેલી=ધકેલી.

દરેકપળે=દરેક વખતે.

લયાંજ=લયાજ, વારંવાર
લેવું તે.

‘જવફરી જાય છે’=જવ

અકળાઈ જાય છે, અકકર
આવે છે.

એઠવાડ=એઠાં વાસણો સાફ
કરતાં પહેલો કચરો પાણી.

તળીઅત=સસીર.

શ્વાસમાં=દમમાં.

(નાક વાટે હવા બહારે તેને
આસ કે દમ કહે છે.)

ગરદીમાં=લોકોની બીડમાં,
ઠઠમાં.

અસ્વચ્છ=મેલી, ગંદી.

તનદુરત=નિરોગી, રોગ
વગરના.

“ચોકખી કે સારી હવા
વિના શરીર સાફ રહેતું
નથી.”

પાઠ ૩૮ મો.

પારસી લોકોના તહેવારો.

પતેતી=પાપથી પાછા ફરવાનો

જરથોસ્ત ધર્મ=પવિત્ર

જરથોસ્તે સ્થાપેલો ધર્મ,
પારસી ધર્મ.

મુજબ=પ્રમાણે, રીતથી.

તખકામાં=વખતમાં,

ભરૂચ=રેવાજીને કાંઠે શહેર છે.

વેપાર રોજગારમાં=વેપાર
વિગેરે ધંધામાં.

આગળ પડતા=ઉપરિપણું
લેતા, આગળ આવતા.

ઉત્તેજન=આગળ વધવામાં
મદદ.

સખાવત=ઉદારવા, મોટા
મનથી આપેલું દાન.

સર=મુખ્ય ઉપરિ.

પિટિટ=એક જાતની અટક
કે ઝોળખ છે.

પ્રખ્યાત=જાણીતી, જાહેર.

દાદા=આપના આપ કે માના
આપ.

મહેતા=એક જાતની અટક
કે ઝોળખ છે.

રત્ન=કીમતી ચળકતો પત્થર
નર રત્ન=પુરૂષમાં રત્ન જેવા
પુરૂષ, વીરમાં રત્ન જેવા
વીર.

જેખ=શોભા.

ટાટા=એક જાતની અટક કે
ઝોળખ છે.

વીજળીનાં=(વરસાદના દહાડા
માં પડતી વીજ જેવી પેદા
કરવાની વીજનાં વીજળીને
ઝપાટાખંધ કામ થવાને કામ
લે છે, જેમકે દીવા, તાર વડે
સામસામી વાત કરવી, ગાડી
ચલાવવી વિગેરે.)

જંગી=મોટાં.

સાહસિક=મોટા જોખમવાળાં
કામ કરનાર.

અર્થે=માટે, સારૂ.

ખંચાતા=અચકાતા.

ખાનદાની=કુળવાનપણું,
મોટાઇ.

ઉદારતા=મનનું મોટાપણું.

દયાભાવ=દયાની લાગણી.

અશો=પવિત્ર

ખોરદાદરોજે=અશો જર-
થોસ્તના જન્મના દિવસે.

દાદાર=કૃપા દેનાર; મહેર-
બાન.

અહુર મઝદ=પારસી ધર્મ
પુસ્તકમાં આવતું પ્રભુનું
નામ.

દાદાર અહુર મઝદ=
પ્રભુનું નામ.

પ્રકાશનું=તેજનું, ઉજ્જ્વલનું.

ચિહ્ન=નિશાની, (મૂળ છે)

અગિયારીમાં=પારસીઓની
ધર્મનાં કામ કરવાની જગ્યા

અપવિત્ર=બ્રૂટ, મેલો,

અધ્યારુઓ=મોઝેદ, પારસી
ઓના ધર્મ શુર.

અહેરો=મોંનો દેખાવ.

સાહિત્યથીજ=સાધનથીજ.

સ્પર્શ=અડકવાનું. અડવાનું.

ઝંદ ભાષામાં=એક જાતની
જુની બોલીમાં.

સંસ્કૃત ભાષાને=સારી કેળ-
વાએલી અસલની પ્રાચી-
ણીઆ બોલીને.

મનશાની=મનની.

ગવસની=વાણીની, બોલ-
વાની.

કુનશાની=કામનો, કર્મની.

આચરણુ=વહેવાર, રીતભાત

નિયમો=કાયદાઓ, ઠરાવો.

લક્ષણુ=ચિન્હ, નિશાની.

અંદગી=પ્રાર્થના, સ્તુતિ.

દોખમામાં=કુવા જેવી જગીન

પર બાધેલી હાંચી પહેળી
જગ્યામાં અંદરની ભીંતમાં
કરેલા મોટા ગોખસા જેવા
ભાગમાં.)

ધંખાર=જગત પેદા કરવાનો
વખત.

પૂર્વજ્ઞેના=અગાઉ થઈ ગએ
લાઓના.

રિવાજ=ધારો, રીત.

અનુસરે છે=મળતા થાય છે,
વળગી રહે છે. તે પ્રમા
ણે જ ચાલે છે.

ભાઈચારો=માઇબંધી, દોસ્તી

આબાદ=સુખી.

ખેતીવાડી=ખેતરોને વાડી.

ગાથા=પવિત્ર શ્લોક.

શ્લોકો=દુકી કવિતાઓ.

પઠે છે=ભણે છે.

રૂહના=અત્માના, જીવના.

૨૧મી માર્ચે=અંગ્રેજી ત્રીજા
મહીનાની ૨૧ મી તારીખે.

મેષ=વેટું.

રાશિ=તારાનું કુંભખું, ઢગલો
'સૂર્ય' મેષ રાશિમાં જાય
છે.'=(સૂર્ય જૂદાં જૂદાં
તારાઓનાં કુંભખાંમાં

થઈને બાર માસમાં એક
આંટો ફરતો જણાય છે.
એવાં કુંભખાં બાર છે.
તેમાંનું ઘેટાના આકારનું
કુંભખું જે હોય છે તેમાં
જાય છે.)

આફતાબી=સૂર્યની ફરવાની
દખીલી ચાલ પરથી
આફતાબ એટલે સૂર્ય.

સંકાંત થાય=એક છોડી
ખીજમાં દાખલ થાય.

જશન=મેળાવડો. (સૂર્યને
ફરવાનો નવેસર દહાડો હોવાથી)

પુરાણા=ઘણા જુના.

જમાનાથી=વખતથી.

ખુશાલીમાં=આનંદમાં.

“કોઈપણ તહેવાર ખાસ
ખનેલા ખનાવની યાદગીરી
માટે ઉજવાય છે.”

પાઠ ૩૧ મો ઘડપણ.

ઘડપણ=ઘરડાપણું, ઘરડા થવું.

કેળે=કાણે.

જોવન=જીવનની.

હમર=ઘરનો ઉમર, ઉંમરો.

પાદર=ભાગોળ, ગામનું નાકું.

ગોલી=પાણી ભરેલી માટલી
માટણું.

જેણ=વાળ,

સેથ=પોથો તારના કકડા
જેવો લોટનો ખાવા માટે
બનાવેલો પદાર્થ

રુખડી=ભડકા જેવું લોટનું
ખાવાનું,

(લોટનો પાણીવાળો પીવાય
તેવો બનાવેલો ખોરાક)

ચરચર=રહી રહીને ડગતું
હોય તેમ.

ધૂંજે=કંપે; ધૂંજે.

ચરચરધૂંજે=રહી રહીને ધૂંજે.
કાય=શરીર.

“ઘડપણમાં શરીરનું
બળ અને બુદ્ધિનું બળ
ઘણાંજ ઓછાં થઈ જાય
છે. તેથી કોઈપણ જાતનાં
કામ થઈ શકતાં નથી- ને
શરીર પર કંટાળો આવે
છે. ટુંકામાં જીવવું સાઈ
લાગતું નથી. બુદ્ધિના
ઘટાવાને લીધે ‘ઘડપણને
બચપણ’ સરખાં ગણાય
છે.”

પાઠ ૪૦ મો

ઝાડનું થડ.

ભાગ ૧ લો.

પ્રવાહી=રેતો ચાલે એવો
પદાર્થ.પોષક રસ=પોષણ આપ-
નારો રસ.નક્કર=પોલા કે પોચાં
નહીં ને.ગરવાળો=પોચાં પદાર્થવાળો
માવાવાળો.

સંખત=કઠણ.

રેસાનો ભરેતો=પાતળા તાર
જેવા પદાર્થથી ભરેલો.

પાઠ ૪૧ મો,

ઝાડનું થડ

ભાગ ૨ નો.

જટા=લાંબો ચાટલો.

વડવાઈ=વડની લટકતી
મૂળીઓ

જોગીઓ=માવાઓ.

વેષધારી=ઢાંગી, ખોટો પોષક
પહેરનારો.

ડોળ=લપકો.

જગદીશ=પ્રભુ, જગતનો
દેવ.

વડલા=વડ.

વૈકુંઠ=પ્રભુનું ઊંચુ ધામ.

(જટાધરવાથી જગદીશ મળતા
હોય તો વડ વૈકુંઠમાં જાય).

‘કુંડાળા, કુંડાળા’=

ચકરડા, ચકરડા, ગોળ
લીટીના આકારો.

ગણ=ગાણો, 'ડની વચ્ચેનો
ભાગ.

જાળી=જાંચ, જાડં.

ગાંઠા=ગાંઠ, એકેએક સાથે
ડાળીઓ ચાંટી જઈ કઠણ
થયેલો ભાગ.

— — —

૫૧૪ ૪૨ મો.

મુસલમાન તહેવારો.

બારા વફાતનો=હઝરત
મુહંમદ પેગંબરના સ્વ-
ર્ગવાસ થયાનો.

સ્વર્ગવાર=સ્વર્ગમાં જવું તે.

વિદ્વાનો=ધણું લણેલાઓ.

મહાન્ હઝરતનાં=મોટી
પવિત્રતાના.

સ્તુતિ વાકયો=વખાણનાં
વાક્યો,

શબેબરાત=આવતા ૭૪૫માં
જે થવાનું તે નક્કી
કરવાનો.

પાક=પવિત્ર.

ભવિષ્ય=હવે પછી થવાનું તે.

આરોગ્ય=નિરોગી.

કિતાબમાં=પુસ્તકમાં.

ગુજરવાને=વાપરવાને

શબે કદ્રની રાત=કૂરાને
શરીફ થયાની રાત,
સત્તાની રાત.

લીન=એકાકાર, તદ્લીન થઈ
જવું.

દિવ્ય=દેવતાઈ, સુંદર.

તખતી=પાટી, ચાર ખુણા-
વાળી સરખી પાતળી.

ગેબી=છુપો, છાનો,

માલીકનું=ધણીનું, પ્રભુનું.

લેખ=લખાણ.

કંપવા=પ્રજવા.

ખુદ્દાતાલાનો=મોટા દેવને,
કુરાને શરીર=પવિત્ર ધર્મ
પુસ્તક.

ઈસ્લામ=નિર્ભય થએલો,
મુસલમાની ધર્મ.

ઉપદેશ=બોધ.

પર્વદગારના=પાળનાર
પ્રભુના,

રોશની=પ્રકાશ, ચળકાટ,
તેજ.

“જે તહેવાર આવે તે
તહેવાર શા ઉપરથી
પળાય છે તે દરેક જણે
જાણવાની જરૂર છે.”

પાઠ ૪૩ મો

ભાઈ ખેન અને સારંગી.

ભાગ ૧ લો,

સારંગી=પાતળા તારોનું
બનેલું વાણું.

‘પૈસાનો વરસાદ વરસતો’=
વરસાદની પેઠે ઉપરા
ઉપરી પૈસા પડતા.

અટક્યાળાં=અડપલાં, ખીજ-
વવાને છેડતાં.

છુંદી=પગ વડે કચરી, દાળી.
પાર=છેડો.

જીવન=જીવવાનું સાધન.

કકળતાં=રીસથી બોલતાં

બેડી=ધણી, મદદ કરનાર.

ગતિ=હાલત.

ભગવન=ભાગ્યશાળી, પ્રભુ.

જીદુધ=નવાઈ પમાડે, એવી.

દર્શન દીધું=નજરે પડ્યાં.

મોહપામી=માયામાં ભૂલથાપ
પામીમાયામાં ભૂલાવોખાઈ.

અભિમાન=અહંકાર.

સંધારો=જોડાશે.

ગર્વિષ્ટ=અભિમાની.

ગૂંમ=અલોપ, દેખાતી બંધ.

સમણા=સ્વનાં.

ખાતરી=નકડીપણું, સાબીતી.

મધુરસ્વ=મીઠો અવાજ.

મિઠાઈવાળાની=કંદોઈની,

ગળ્યું ગળ્યું મનને ભાવતું

સારું ખાવાતું વેચનારની.

મનમાનતું=મનને ગમતું,

ભોજન=મન પુશ્પાથ એવું

જ મણુ.

મેદની=મીઠ, દઠ.

ચકિત થયો=નવાઈ પામ્યો.

પાઠ ૪૪ મો.

ભાઈબેન અને સારંગી

ભાગ ૨ જો.

મટી=ટળા.

‘રાજમહેલવાસી’=રાજના

મહેલમાં રહેનારાં.

પ્રકારનું=તરેહનું, રીતનું

જાતનું,

વિરૂદ્ધ=ઉલટો, અવજો.

‘છૂટકો કયાં છે?’=છુટકારો.

કયાં છે? (મારાવગર ચાલ-

વાનું નથી);

વાણીથી=બોલીથી.

તડાક દઈને=‘તડ’ એવો

અવાજ કરીને.

ફાંફાં=નકામી મહેનતકરવીતે.

વળ્યું નહિ=કામ થયું નહિ.

ઉત્તમગવૈયાના=ઉત્તમ

ગાનારાના.

કાબેલ=હુશિઆર.

ખસેછે=ખપ પુરતું છે.

‘આવીખન્યું છે’=મોતઆવી

લાગ્યું છે.

માલ=મઝા.

યોગ્ય=વાજબી, લાયક.

ગુજરાન=પોષણ.

એકાંતમાં=જ્યાં કોઈ ખીજું
નહોય ત્યાં એકલાં.

નિદેષે=ખરાબ બોલેછે.

વૈભવ=સુખનાં સાધન.

સ્થિતિમાં=હાલતમાં, દશામાં.

ઉદ્ધર્ય હોય=મોટાં થયાં
હોય.

અનુકૂળ પડે છે=માફક
આવે છે.

સાદું જીવન=ઓછી જરૂર
વાળું જીવન.

વૈભવના જીવન=સુખની
જરૂર વાળાં જીવન.

દરજ્જે=માગે.

ગરીબાઈમાંજ પ્રભુ યાદ
આવેછે, અને તેની મદદ
થીજ સુખી થવાયછે. અ
ભિમાન થતાં પ્રભુ મદદ
જતી રહે છે ને દુઃખી
થવાય છે. જેનું જીવન

સાદાઈમાં ગયું છે તેને
વૈભવવાળું જીવન ફાવતું
નથી."

પાઠ ૪૫ મો.

આપણો ખોરાક.

આવરદા=જેદગી.

ભાગ્યશાસી=નસીબવાળા.

વશ=તાબે.

મુડદાસી=બળ વગરના, મુઠદા
જેવા.

છાંટો=ટીપુ, છુંદ.

તદન=છેક, તમામ.

ચઢતી વયમાં=ઉછરતી,
વયમાં.

દશા=હાલત.

નીરોગી=રોગ વગરનું.

યંત્ર=સંચો; સંચો.

ખિમારી=માંદગી, રોગવાળું.

આધાર=આસરો.

પુષ્ટ=મજબુત તાકાતવાળું,
બળવાળું.

દુબળાં=નબળાં, જોર વગરનાં.

માવજત=સંભાળ, બરદાસ્ત.

બળવી=સંભાળી, સાચવી.

વિકારી=ફેરફાર કરનાર, બિગા-
ડનાર.

દરકાર=કાળજી.

હોજરી=પેટ, જે જગાએ
ખાધેલું એકઠું થઈ પચે તે.

આમ=પચ્યા વગરનો ખોરાક
ઝાડા વાટે નીકળે તે,
વારંવાર થતા ઝાડાનો રોગ.

કારણ=મુળ, આધાર.

કામકાજ=કોઈ પણ કામ
ધંધો, મુખ્ય કામ અને
કામ જેવું.

પાચન શક્તિને=પચવાના
બળને.

પરિશ્રમ=ઘણી મહેનત, થાક
લાગે તેટલી મહેનત.

અનેક=ઘણી, એક કરતાં
વધારે.

અમીરને=સરદારને, સુખીને.

પકવાન્ન=મીઠાઈ, ઘણાં ખાંડ
ઘીવાળો ખોરાક.

સ્વાદિષ્ટ=લહેજતવાળું,
સ્વાદવાળું.

સૂકો રોટલો=ધી દુધ વગર
ખાવાનો જીવાર કે બાજ-
રીનો રોટલો, લુખો
રોટલો.

લહેજત=મઝા.

ચકકર=ચકરી, તમ્મર, મગજ
ભમી જવું તે.

નિદ્રા=ઊંઘ.

જિંદગી=જીવન.

“આપણો ખોરાક
સાદો, ઝટ પચે તેવો, ને
શરીર ન ખગડે એવો હોવો
જોઈએ.”

પાઠ ૪૬ મો

કાચખો.

માલમ પડે છે=જણાય છે.

તરેહવાર=જૂદીજ નતના.

સંકોચી=એકકું કરી, દબાવી

પાંસળાનો=ખાનુપરના વાંકા

ગોળાકાર હાડકાંનો.

પેટ ઘસડીને=પગ બહુજ

ઢુંકા એટલે ચાલે ત્યારે

પેટ ઘસાય છે તે.

એક સરખી=એક રીતની,

ઘડી ઘડીમાં વામી કે

ઉતાવળી ન કરવી તે

આરતિ=દેવને દીવાનું દર્શન

કરાવવું.

વર્ણુવ્યું=કાંઈ ગુણ વધારે

હોય તે સમજાવ્યું

શરત=હાર જીતની કબુલાત

ક્યારનો! એ=ઘણો વખત

થયાં,

‘ઉતાવળા સો બહાવરા,

ને ધીરા સો ગંભીર’=

ઉતાવળ કરે સો=તે

ગભરાઈ જાય છે, ને

ધીમેથી કામ કરે તે

ઠરેલ થાય છે, એટલે

વિચારવાળોને કામમાં

પાછો ન પડે તેવો થાય છે.

શાંત=ડાહ્યા

“કાચખાની મોટી પીઠ

હોય છે. ત્યારે તે પીઠની

ચોધ્યાઓ હાલ એટલે ધા
ઝીલી લેવાનું સાધન બના-
વે છે. કાચઓ ઘણા ડાહ્યો
અને ઠોલ હોવાથી તથા
પાણી ચોકખું રાખતો
હોવાથી કેટલાક લોકો
કુવાના પાણીમાં રાખી
મુકે છે.”

પાઠ ૪૭ મો

કાગળ

પત્ર=કાગળ.

ચિઠ્ઠી=કાપડી, નાનો કાગળ
થોડું લાંબો કાગળ.

તાડ પત્ર=તાડનાં પાંદડાં

ભોજપત્ર=બરફવાળા મુલ-
કમાં થતાં એક જાતના
ઝાડનાં પાંદડાંને છાલ

બંગડી=સ્ત્રીના હાથનું પાતણ,
ઘરેણું, કાવરી.

તે ઉંપરાંત=વળી, તે વગર
બીજાં.

વર્તમાન પત્રો=ન્યુસ પેપરો
ચાલતા વખતના સમા-
ચાર જણાવનાર પત્રો,
પેપરો.

આમ=આવીરીતિ

દાખલા તરીકે=પુરાવા તરીકે
નમુના તરીકે, ખરાં તરીકે.

ખૂબ ઝીણાં=ઘણાજ પાતળા.

પારદર્શક=આરપાર દેખાય
એવા.

ડાઘથી=ડાઘાથી.

ખપમાં=કામમાં.

મુઘરેલા=સમરેલા, સારા
થએલા.

સમાજમાં=મંડળીમાં, એક
વિચારવાળાની ટોળીમાં.

રેષાવાળા=દોરા જેવા તાંતણા
વાળા, સીધી નસવાળા.

શણુ=ભીંડી કે શણના રેષા.
જેના ગુણુપાટ કે કોથળા
બને છે તે તથા દોરડાં
દોરડી બને છે તે.

મુમારે=આશરે.

કચુંબરને=ઝીણા ઝીણા
કકડાને.

માવો=તત્વ, કામમાં આવે
એવો માલ.

એકરસ=એકાકાર, અક સરખું.

પિંડા=ગોળા.

‘ઝીણાં સળીઆવાળા

ચોકડામાં’=પાતળા તાર
વાળી ચાળણીમાં.

નીતરી જાય=ગળી જાય,
પાણી નીકળી જાય.

જમી=ઠરી.

સફાઈ=ચોકખાઈ, સારા
દેખાવડાપણું.

પુના=દક્ષિણમાં આવેલા મહા-
રાષ્ટ્રમાં મોટું શહેર છે.

લખનૌ=અયોધ્યામાં મોટું
શહેર છે.

“કાગળ ન હોય તો
દુનિયામાં અંધેર અંધેર
ચાલી રહે. તેમ મુધરેલાને
ભણેલાઓનું આજકાલ
તો કાગળજ જીવન છે.”

પાઠ ૪૮ મો.

ઝાડનાં પાંદડાં.

ભેદ=તફાવત.

અ કુર=ફણગો.

વિકાસ પામી=ખીલી, પહોળું
થઈ.

નસો=દોરી જેવા પાતળા
રેષા.

‘છત્તરની સળીઓ’=છત્રીના
સળીઓ.

નરી આંખે=એકલી ખુદલી
આંખે.

(નરી આંખે ઝીણું કામ જોઈ
શકાતું નથી પણ ચક્ષુ ક્રિયાથી જ
કામના યંત્રથી જ જોઈ શકાય છે.)

‘કાર્જન’ નામનો ભાગ=
રહેલા મેલા વાયુનો ભાગ.
નહિતર=નહીં તો.

“માણસ વિગેરે પ્રા-
ણીને નાક વગર ચાલે તો
આડને પાંદડાં વિના ચાલે.”

પાઠ ૪૯ મો.

શ્રી કૃષ્ણનું મોટપણ
ભાગ ૧ લો.

ઋષિ=સારા ઊંચા વિચાર
વાળા.

ગોઠીઆ=સોખતી, ભાઈખંધ
સાંસા=વાંધા, હરકત.

ખાળ રનેહી=નાનપણના
ભાઈખંધ,

ખિજવાઈ=ચીડાઈ, ગુસ્સે
થઈ.

જરાસંધ=મગધ દેશનો રાજા,
હાલના બિહારના દક્ષિણ
ભાગનો રાજા.

સસેરો=વહુનો બાપ કે
વરનો બાપ.

ખેટમાં=ચારે તરફ પાણી-
વાળા ભાગમાં, દ્વારકા
પાસે એ નામની જગ્યામાં

પાછળ પડ્યો=પાછળ-
લાગ્યો.

ગુફામાં=પહાડની પોલાણમાં,
પર્વતના આડા ઘર જેવા
ખાડામાં.

ખાખ=રાખ.

ભંગાણ થયું=ભાંગી ગઇ,
તુટી ગઇ.

વિદર્ભદેશ=બિહાર પ્રાંતનો
ઉત્તર ભાગ.

શિશુપાળ=ચંદ્ર દેશનો રાજા,
હાલના ચંદેરીને લગતા
ભાગનો રાજા.

(ચંદેરી રજપૂતાનામાં છે.)

લાગ્યું હતું=જોડાયું હતું.
ગોર=ધર્મની ક્રિયા કરાવનાર
હરણ કયું=જોર જીલ્લાથી
લઇ ગયા.

વિધિ=રિતિ, રિવાજ.

યાદવ=રજપૂતની એક જાત,
યદુ રાજાના વંશજો.

મણિ=હીરો, ચળકતો પથ્થર.

આળ=આરોપ, ખોટો વાંક,
ખોટો દોષ.

પારિજાતકનું ફૂલ=એક
જાતનું બહુ સુગંધવાળું

ને લાલ દાંડી તથા ધોળી
પાંદડીવાળું ફૂલ.

(ચોમાસામાં થાય છે)

મનાવ્યા=સમજાવ્યાં, :રાજી
કર્યાં.

મહેણાં=ટોણાં, લાગી જાય
એવા ખોલ

રસણું=મોટી રીમ કે મોટો
રોષ

અણખોલ્યા=વગર ખોલાવ્યા
રાજ=રાજા

કહાના=કૃષ્ણ.

માશીને=પૂતનાને, માની બેન
થઇ આવેલી તેને.

મામાનુ=કંસનું; માના ભાઈનું

મૂળ=મૂળિયું, વંશ

દારામતી=દારિકા

તમથી=તમારાથી.

ઠંદ્રાદિક=ઠંદ્ર વિગેરે.

નારી=સ્ત્રી.

ઈંદ્રવૃક્ષ=ઈંદ્રના ખાગનું ઝાડ,
પારિજાતક.

ખાધા=માનતા, અટકાવ

અન્નની ખાધા=અન્ન ખાવું
નહિ એવી માનતા

ગોવિંદજીના સ્વામીએ=
ગાયના ટોળાના માલિકે,
શ્રીકૃષ્ણે.

સોમન=સમ, નુકસાન થાય
એવું વચન.

સામળિઓ=કૃષ્ણ.

(૨જે કાળા હતા તે માટે)

મંદિરિયામાં=મહેલમાં.

છેલા=છખીલા, સારા દેખાવડા,
રૂપાળા

બળી પેટની=પેટની બળેલી,
મનમાં લાગી આવ્યું
તેથી.

મનના મેલા=કપટી, ખરૂં
હુપાવનારા

સોહાગણુ=સારા ભાગ્યવાળી,
વઢવાડ=તકરાર

રસિયા=રસવાળા, મઝાવાળા

મોહનજી=મોહ પમાડનાર

મુખડાપર=સારા દેખાતા મોં-
પર, નાજુક મુખપર.

વીરા=વહાલા.

વારી=ઓવારી, વહાલા માટે
વહાલી ચીજનો ભોગ
આપવો તે.

વારી મરિયે=વહાલાને માટે
તમામ ઓવારી નાંખી
મરીએ.

— — —

પાઠ ૫૦ મો.

શ્રી કૃષ્ણનું મોટપણું
ભાગ ૨ જો.

રાજસૂય=મોટા રાજાએ કરેલો
મોટો યજ્ઞ, એકબીજાનો યજ્ઞ

(તમામ રાજાને જીત્યા પછી
આ યજ્ઞ કરાય છે જેથી જીતા
એલા તમામ રાજાઓ સાથે
ભેગા થઈ માન આપે છે.

ધર્મરાજાએ=ધર્મ પ્રમાણે
ચાલતા રાજાએ, યુધિરે.

ખમ્બી=વેડી, સહનકરી.

મુદર્શનચક્ર=શ્રીકૃષ્ણના પૈંડા

રોરથિ=ગાડીવાન, રથ હાંકનાર

(અગાઉના વખતમાં રથ હાંક
વાનું કામ ઊંચું ગણાતું હતું.)

રણુમાં=લડાઈમાં, લડવાની

જગ્યા આગળ.

ખેદ=શોક, દીલગીરી.

ખેદપામ્યો=દિલગીરી પામ્યો

(કારણકે લડાઈમાં સગાંસંબંધી
આવ્યા હોય તેને કેમ મરાય?
એમ મનમાં લાગી આવ્યું.)

‘ગીતા’=જ્ઞાન કે બોધ આપ
નાર શ્લોક વાળા સંવા
દનું પુસ્તક.

‘ભગવદ્ગીતા’=ભગવાનનાં

મોંથી ગવાયેલા જ્ઞાનનું

પુસ્તક. (ખીજ પછી ગીતા

આ આવે છે જેવી કે અખે

ગીતા શ્લોકગીતા, રામાગીતા

વિગેરે ઘણી ગીતા આવે છે.

પરંતુ સૌથી ઉત્તમ ગીતા

ભગવદ્ગીતા ગણાય છે)

ધર્મ પુસ્તક=ધર્મ સંબંધીનું

પુસ્તક.

‘ગીતા સાર’=ગીતાનું તત્ત્વ,

ગીતાનો મુદ્દા, ગીતાની

મતલબ.

નિર્ધાર=નક્કી, ખરેખર

સંસારમું=હાનિયાના કામમાં,

વહેવારમાં આનંદ માની.

સરસો=સારી રીતે વળગેલો.

‘સંસાર મું સરસો રહે’=

સંસારનાં કામ કરવામાં

આનંદ માની સારી રીતે

વળગી રહે.

‘ને મન મારી પાસ’=અને

મન મારામાં રાખ.

(આથી નિયાનાં કામ કરતાં

સુખ દુઃખ થશે નહિ.)

લેપાય=ઢંકાઈ જાય.

‘સંસારમાં લેપાય નહિ’=

સંસારનાં કામમાં ઢંકાઈ

જાય નહિ.

(કામથી પ્રભુને ભૂલી જાય નહિ.)

તે જાણુ=તેને સમજ, તેને માન.

દાસ=સેવક, લકત, ભગત.

ફરજ તરીકે=ધર્મ જેવું

સમજીને

પરિણામ=કામ કરતાં છેવટે

આવેલું ફળ, લાભ નુક-

સાનનો સાર

સમાધાન=સમજીતી, નિવેડો

મર્યા=મસ્તીમાં આવી જઈ

કામ કરતા.

પર્યા=પીગળી જતા.

પીગળવું=તાપથી કે ધસારાથી

કે બળથી નરમ થતા

‘મર્યા પર્યા’=મસ્તીમાં

આવી જઈ કામમાં

પીગળી જવું તે.

અથ ત્=મતલબ કે, સાર કે.

આતુર=રાહ જોતા, આકળા થતા.

હસ્તિનાપુરની=હાલના

દિલ્હી શહેરની

સમે=વખતે.

પ્રભાસ પાટણુ=સોમનાથપા

ટણુ (કાઠિયાવાડમાં છે તે ધામ)

અહીંગી=અઢેલી, ટેકોલક.

કોળીએ=લીલની એક જાત

જે કોળી આવે છે તેણે.

“શ્રી કૃષ્ણે મોટપણુમાંધણાં

ખરાં કામ પાપીઓને માર

વાનાં કે મરાવવાનાં ને જગ

તને ઊંચો બોધ મળે તેવાં

જ કરેલાં છે.”

પાઠ ૫૨ મો

શ્રી કૃષ્ણનું બાલપણ

ઓષધ=ઉદ્ધવ, શ્રી કૃષ્ણની
માના કાકા.

પુરણ=પુરેપુરા.

જી=માન વાચક શબ્દ.

ચરિત્ર=ગુણ તથા ગ્રાહનું
વર્ણન, કામ.

જી=કવિતાનો રાગ બેસાડવા
મૂકાએલો છે.

હુતો=હુતો.

અતિસે=વણી.

અરહેતો=ઉછાંછળો, નાદાન.

જી=વાળો

અરહેતોજી=ઉછાંછળા પણી-
વાળો, નાદાનીવાળો

ધેલાં ધેલાં= ગાંડાં ગાંડાં.

વાચક=વાક્ય.

માઠી=મા.

વહુ=સ્ત્રી.

આહો=અવળો, હઠીલો.

માંનાર=બિલાડાં,

લોટે=દોડથી, ગળેડુથી.

કોટે=ગળે, ડોકે.

સુત=છોકરો.

દૈવ=નસીબ, ભાગ્ય.

સ્ફાટિક=એક જાતનો ચળ-
કતો પથ્થર.

સ્તંભમાં=થાંભલામાં.

પ્રતિવિંબ=દેખાતી સામી છબી

તેહનો=(પ્રતિબિંબનો)

નિરસ્તો=જોતો.

હૈયામાં=મનમાં

હઠ=જીદ, મમત.

(પિતાનુંજ ખરું)

સ્વામ=શામળિયો, કૃષ્ણ.

દધીનું=દહીનું.

પાત્ર=(વાસણ)

અનુસલે=ઉખળે, જાડા સાંખે-
લાંખે.

સાંમરે=ચાદ આવે.

શોચમાં=દિલગીરીમાં.

બલે=ખળી જાય.

‘દયાના’=દયારામ કવિના

પ્રાણવલ્લભ=જીવ જેવા વહાલ

બલતર=ખળતરા.

(સંસારનાં દુઃખ)

(જ્યારે કંસ રાજ્યએ ચત્રને બહાને
અરુ સાથે કૃષ્ણ અને બળરામને
ખેલાવી મંગાવેલા, ત્યારે મથુરાં
જવાને ગોપીઓ ન જાણે માટે
રાતના ને રાતના ગોકુળથી નિકળ્યા
હતા, સવાર ચતાં ગોપીઓ રોવા
લાગી અને કકળવા લાગી આથી
કૃષ્ણે ઝાંઘવળ સાથે સુખરૂપ
હોવાનો સંદેશ ગોકુળ કહાવ્યો
હતો તે વખતે જશોદા માતાએ
આ બાળપણ કહી સંભળાવ્યું છે.)

“બાળકોનું બાળપણ
જેવું લાડવાળું હોય છે,
ને જે આનંદવાળું હોય છે
તેવું મોટાનું મોટપણ
આનંદવાળું હોતું નથી”

પાઠ પર મો

વનરાજ.

વનરાજ=(વનમાં જન્મેલો માટે
વનરાજ.)

ચાવડા=વીર કામઠાં વાપર
વામાં શૂરા રજપૂતની
એક જાત.

સોલંકી=રજપૂતની એક
જાત.

ગર્ભ=ગરભ, દહાડા, બેજીવ,
છોકરૂ જન્મવાની તૈયારી.

લીલોની=જંગલી લોકોની.

વગડામાં=ખુદ્ધાં ખેતરોમાં.

વનવગડામાં=જંગલમાં ને
ખુદ્ધાં ખેતરોમાં.

સાધુ=જ્ઞાની.

જૈનસાધુ=જૈન ધર્મના જ્ઞાની,
વેરાગી શ્રાવક.

ખોયામાં=ઝોળીમાં.

અપાસરામાં=જૈન સાધુ કે
ગોરજીને ઉતરવાની
જગ્યામાં, જૈન સાધુના
રહેઠાણમાં.

વનુ=વનરાજ.

ભા=ભાઈ.

વનુભા=વનરાજનું લાડકું
નામ.

તીર તાકતાં=તીર વડે ની-
શાન તાકવામાં.

પૂજવવા=હેરાન કરવા, રી-
ખાવવા, દુઃખ દેવા.

પાટણ=ગુજરાતના ઉત્તર
ભાગમાં આવેલું સર-
સ્વતી નદીને કાંઠેનું
મોટું ગામ છે.

રાજધાની=રાજની ગાદી-
વાળું શહેર.

સંતાઈ=છુપાઈ, લપાઈ.

થાણું=નાકાં, ચાકીવાળાની
જગ્યા.

નગરશેડ=રાજનો કે ગામનો
મોટો શેઠ.

પરોણાગત=પરોણા ચાકરી,
મેમાનગીરી.

તિલક=ચાંદલો, ટીકું.

પદવી=હોદ્દો, દરજ્જો, ભારે
જગા.

આશરો=મદદ, આધાર.

દેરાસર=જૈન ધર્મવાળાનું
મંદિર.

ચંચળ=ચાલાક, હુશિઆર.

મલાહુ=સારો રસ્તો બતાવવો તે.

“વનરાજ એ ખરે-ખર વનના રાજા સિંહ જેવાજ ઉદાર હતો. તેમ મોટી પદવી મળ્યા છતાં પણ અભિમાની ન થતાં ગુણ કરનારને ભુલ્યો ન હોતો.”

પાઠ ૫૩ મો.

પાણી.

નાળાં=ગરનાળાં પાણી જવાના નાના માર્ગ.

સરોવર=મોટું તળાવ.

ઝરણો=ઝરાઓ, નદીનાં મુખો.

(નદી જ્યાંથી નીકળે તે જગ્યા)

ખિલકુલ=જરાપણ.

રણુ=પાણી વગરનો રેતાળ મુલક.

‘પૃથ્વીના ગોળા પરનો નકશો’=પૃથ્વીના આકારનો બનાવેલો કાગળ વિગેરેનો ગોળો, અને તે ઉપર કાઢેલો પૃથ્વીનો આકાર.

નકશો=ચિત્રરેલો આકાર.

સાગરો=મોટા દરિયાઓ.

વજનનો=તોલનો, ભારનો.

કોળીજ=મોટાં દડા જેવી થતી શાકભાજી.

બટાટા=પટેટા, બટાકા,

લોંચમાં થતો એક બતનો કંદ.

વરાળના રૂપમાં=પાણી

ગરમ થતાં ધુમાડા જેવું નીકળે તે આકારમાં.

વાદળાં=ગામલાં, આમલાં,

(વરાળના બને છે.)

બરફ=ઠરી ગયેલું કે જામી

ગયેલું કઠણ પાણી.

ટાંકાં=પાણી ભરી રાખવાનાં
ભોંયરાં.

વાવ=પગથારિયાવાળો લાંબો
કુવો.

વાળો=એક જાતનો કીડો,

(જે શરીર જતાં રોગ થાય
છે તે રોગને વાળાનો રોગ કહે છે,
નખળાં પાણી પીવાથી ખાસ
કરીને થાય છે.)

કોગળીઉ=ઝાડા ઉલટી સાથે

થતાં શરીર ઠંડુ પડી

મોત આવે તે રોગ.

‘ફાટી નીકળ્યા હોય’=

ઘણા માંણસો મરી જતાં

હોય.

“શરીર ન બગડે મોટે
ચોકખા પાણીની ખાસ
કાળજી રાખવાની છે.”

પાઠ ૫૪ મો

નાગ દમન

નાગ=એક જાતનો મોટો કાળો
ફેણીઓ સાપ, નાગદેવ.

દમન=વશ, તાબે.

‘નાગ દમન’=નાગદેવને વશ
કર્યો તે.

કૃષ્ણ જન્મનામાં દરો લેવાને
બહાને ભુસકો મારી નાગને
તાથેલો તે.)

જઠકમઠ=પાણીમાંના કમ-
ળનો.

છાંડી=છોડી, તણ.

વાળા=છાકરા

સ્વામી=ધણી

વાળડત્યા=ખાળકની ધાત

(ખાળકત્યા, ગૌહત્યા, પ્રહ
હત્યા અને સ્ત્રીહત્યા એ ચાર મોટાં
પાપ ગણાય છે.)

વળાવિયો=વિદાય કર્યો, કાઢ્યો
નિશ્ચય=નકકી

કાલજ=વખતજ, આવરદાજ

શીટ=શા માટે

વેરીષ=દુશ્મને, શત્રુએ.

જુગટું=જુગાર, હારજીતની
રમત.

શીષ=માથુ

હારિયો=હાર્યો :છું

રંગે રુઢો=રંગમાં સારો

રુપે પૂરો=આકારમાં કે ઘાટમાં
કે દેખાવમાં પુરેપુરો

દીસતો=દેખાતો

કોઢોનો=હાંસીલો, ઉમંગી
લહાવાવાળો

કોઢામળો=વરણાગીઓ, ફૂટડો
ફાંકડો.

બલ્લસ્વામળો=અણુમાનીતો, નહીં
ગમતો.

બહુ=ધણી

(પ્રેઉ હોય તો બળદેવને કૃષ્ણ
એ.)

નટવર=નાચ કરનારામાં ઉત્તમ

નહાનહો=નાનો, થોડી ઉમરનો

કહાનહો=કાળીયો,

(કાળો હતો માટે)

લાસ સવાનો=સવા લાખની
કીમતનો

દોરિયો=ગળામાં પહેરવાનું
સોનાનું ઘરેણું સેજોવાળું,
ગળચવો, દોરો.

ચોરિયો=ચોરી

ચરણ=પગ

મૂછ મરઢી=મૂછ અમળાવી

બાથ=બાથ બાથ

નાથિયો=અળદની પેઠે નાથ્યો

સહસ્ર=હજાર

(સ્વ નહીં પણ સ્ત)

ગગન=આકાશ

ગાજે=ગડગડે

હાથિયો=હાથિયો નક્ષત્ર

(ચોમાસુ પુરું થતી વખતે
વરસાદ ગાજે તે)

ફર=હાથ.

વિનવે=કાલાવાલા કરે

કંથને=ધણીને

અપરાધી=શુન્દેગાર, વાંકે વાળાં.

મગવંત=પ્રભુ.

વચાવિયો=મોતીછાંટયાં (સારા
પ્રસંગે સારા પદાર્થ છંટાયછે)

નરસૈયાના=નરસિંહ મહેતા
કવિના.

નાથ=ધણી, પ્રભુ.

ફનેચી=પાસેથી.

“નાગ અભિમાની બની
જમ જમનાજનું પાણી
ઝેરવાળું કરી મૂકી સૌને
દુઃખ આપતો હતો. માટે
કૃષ્ણે તેને સીધો કર્યો.
અભિમાનીને છેવટે મોટું
દુઃખ આવી પડે છે.

(આ કવિતા ધણા હિંદુઓ
સવારમાં બોલે છે.)

પાઠ પપ મો.

ધડીઆળ ભાગ ૧ લો.

ધડીઆળ=વખત બતાવનાર
ચંત્ર.

લોલક=લટકણ, લટકણીયું.

‘કટકટ’=‘ટકટક’ અવાજ.

ચદો=ચંદ્રમાના જેવો ગોળ.

આંકડા=નિશાની(૧,૨વિગેરેની)

કાંટા=સળીઓ, પાતળાચપટા
નાના તારો.

કલાકનો=અવરનો, ૬૦ મિનિ
ટનો, ૨૫ ઘડીનો.

મિનિટનો=૨૫ પળનો, કલાક
ના ૬૦મા ભાગનો.

આંક=નિશાની.

ધર=ખાનું, ભાગ.

પાઠ પદ મો.

ઘડીઆળ ભાગે ૨ જો.

કાપા=કાપરા, પાતળા નાના
લીટાં.

કમ=ઓછી.

(ઘડીઆળનો મૂળશબ્દ ઘટયા
લય છે, ઘટયાલય એટલે
અસલના વખતમાં ઘડીઆળ
ન હોતાં ત્યારે એક માપ વાળા
વાડકાને તળીએ ઝીણું કાણું
પાડી, પાણી ભરેલા વાસણમાં
મૂકવામાં આવતો; એટલે કાણા
વાટે પાણી ભરાતું. જ્યારે
વાડકો પુરેપુરો ભરાઈને હુબે
ત્યારે એક ઘડી એટલે એક
ઘડી વખત થયો ગણાય. ફરી
પાછો ઠાલવીને મૂકે તે પાણી
ભરાઈ હુબે, ત્યારે બીજી ઘડી
એટલે બે ઘડી થઈ ગણાય.
એવી રીતે રાત દહાડો ઘડી મં-
ડાતી અને જે જગ્યાએ એ મંડાતી
તે જગ્યાને ઘટયાલય કહેતા. તેથી
ઘડીકે ઘડી ખતાવે એવું યંત્ર
જેમાં ગોઠવ્યું હોય તે ઘટયા
લય કે ઘડીઆળ કહેવાય. હજી
પણ લગ્ન વિગેરે પ્રસંગે ખાસ
કરીને દક્ષિણી લોકો વાડકા
વાળા ઘડી મંડાવે છે.)

પાઠ ૫૭ મો.

ખેડા જીલ્લો મુખ્ય સ્થળો

ભાગ ૧ લો.

કલેક્ટરનું=જમીનનો કર
એટલે કીસ ઉધરાવનાર
મોટા અમલદારનું, સુખાનું.

સદર=મોટું કે મુખ્ય.

મથક=ખાસજગ્યા, રહેઠાણ.

‘સદર મથક’=મોટું રહેઠાણ

મહાભારતના=પાંડવ કૌરવની
લડાઈના.

સમયમાં=વખતમાં.

સ્વાધીન=તાબે.

છાવણી=મુકામ, લશ્કરનો
પડાવ.

જાહેર મકાનો=ખુલ્લાં સર
કારી મકાનો.

હોરાઓ=વેરાઓ (મુસલમાન
ની એક જાત.)

માતખર=પૈસાદાર, તવંગર,

રોનકદાર=તેજવાળાં, ભભકા
વાળાં.

અકીક=રંગીન ચળકતો

એક જાતનો પેથર

ભાટ=એક જાતના પ્રાણી,

ખોટાં કે ખરાં વખાણ

કરનાર

જેમ=જુસ્સો, જોર.

અદ્ભુત=નવાઈ પેદા કરે
એવું.

કુંડ=ઝરાની ઉપર બાંધેલો

છો ઇંટ કે પથરથી

ગોળ કે ચોખંડો ખાડો

પત્તો=ઠામ ઠેકાણું, શોધ

નાગર=નાગરનો રહીશ, ?

પ્રાણીની એક જાત

વિષ્ણુનું=મગવાનનું

ખેગડાએ=ખે ગઢ જીતનારાએ
(જીનાગઢ ને પાવાગઢ જીતે-
લાએ.)

ભમરીઓ=ભમરીવાળો,
જોવાથી ચકરી આવે
એવો.

વિસામો=આરામ, થાક
ખાવાની જગ્યા

કમાન=ધનુષ; કે કામઠાંની
પેઠે વાકો વાળેલો ભાગ

ટંગાવવા=ઢટકાવવા
(હીંચકો ખાંધવા)

સીડી=દાદર, નિસરણી જેવી
સંતરામ=સાધુરામ

પુસ્તકાલય=પુસ્તકોવાળી
જગ્યા.

(ડાહી લક્ષ્મીના નામનું પુસ્ત-
કાલય.)

સાહસિક=જોખમ ખેડનાર
નર રત્નોએ=પુરૂષમાં રત્ન
જેવાએ.

સરસ્વતીચંદ્ર=એ નામનું

ઉત્તમ મોટું પુસ્તક

(ઉત્તમ શાંત વિદ્યાવાળું કળ-
જીગનું પુરાણ.)

પ્રસિદ્ધ=જાહેર, પ્રખ્યાત

કર્તા=ખનાવનાર

સ્વર્ગસ્થ=સ્વર્ગવાસી

ભરચક=ભરપુર, ભરેલો.

પાટીદારો=જમીનના માલિકો

ને ખેડનારાઓ, કણુખીઓ

(એમની ત્રણુ જાત છે, લેહિવા
કૈડવા, આંજણુ)

રસાળ=ફળદ્રુપ, ઘણો ને

સારો પાક આપે એવી.

ખેડાવાળ=પ્રાક્ષણની એક
જાત.

ધીરધાર=આપ લે નો વહેવાર

નાણું ધીરવાનો એટલે

વ્યાજે આપવાનો ધંધો.

કુશાળ=હુશિઆર.

પાઠ પટ મો

મેડા જિલ્લો મુખ્ય સ્થળો

ભાગ રજો.

રણછોડરાય=ઋણ છોડનાર
રાજા ઋણ એટલે દેવું.

(વિજયસિંહ બોડાણાની ભ-
ક્તિનું દેવું કૃષ્ણ ભગવાનને માથે
હતું, તે ડાકોરમાં આવી રહી
પતાબ્યું સંવત ૧૨૧૨માં.

વાવી=રોપી

વૃંધ=ઘરડો

માંડી=શરૂ કરી

મજલ=એક દિવસની મુસા-
ફરી.

(રાતનો મુકામ)

ધરે=ધારણ કરે, રાખે.

હરણનું=હરિનું કૃષ્ણનું.

ભાન=શુદ્ધિ, કાળજી, દરકાર

મા'વો=મહાવો, મોટાધવાળા
કુરબાન=પ્રભુ માટે કે દેવ
માટે ભોગ આપવો, સફ-
ળ થવું.

'કરી જીવાની કુરબાન'=
જીવાની સફળ કરી.

(જીવાનીની કુરબાની કરી)

ગાન=ગાવું, રાગમાં કહેવું.

(હું ધરડોછું એમ રાગમાં
કહી શક્યો નહિ.)

ધન્ય=શાબાશ, વાહવાહ.

વિદુર=પાંડવ કૌરવના ભક્તિ
વાન ડાકા.

નૂર=તેજ.

વહેલ=રથ, ગાડી, માફો.

પગલાં=પગ પડવાથી પડેલો
આકાર.

ઝાલી=પકડી.

દાખ્યું=દેખાડ્યું, બતાવ્યું,

સાખી=સાક્ષી, સાખી તી,

ગોપાળ=ગાયને પાળનાર.

લીંબ=લીંમડો.

સંધ=ટોળું, જથ્થો.

ભેટ=વહાલી વસ્તુ સારાપ્રસંગે
આપવાની.

નાર=સ્ત્રી.

નીરે=આગળ મૂકે.

ચાર=લીલું ઘાસ.

પૂર્વ=પુરા કર્યા.

કોર=ઉમંગ, હોંસ.

પાય=પગે.

ગુરૂ=સારા ગુણોના સંગ્રહ
વાળા.

પ્રતાપે=તેજે, બળે.

નરભો=નરભેરામ કવિ.

ગોમતીમાં=હાકોરમાં એ
નામનું તળાવ છે તેમાં.

પધરાવી=માન સાથે પાણીમાં
મૂકી (નાંખી)

તુલા=ભારોભાર, વજન

પદ્મામાં=લટકતા છાબડા

જેવા ત્રાસુવાના એક
ભાગમાં.

વાળી=નથ, વિંટલી નાકે
પહેરવાનું મોતીવાળું
ઘરેણું.

તુલસીપત્ર=તુલસીનું પાંદડું.

(તુલસી બે જાતની, કાળીદાંડી
વાળી તે ધોળી દાંડી વાળી
કૃષ્ણ, તે ધોળી દાંડી વાળીરામ
તુલસી કહેવાય છે.)

નાઉમેદ=નિરાશ, નાસીપાસ

ખોઈ=ગુમાવી, જવાદીધી.

પુંડરીક=કાદંબરીની વાતમાં
આવતો લકટ.

પદ્ય=રાગવાળું લખાણ, કવિતા.

મુંવાળા=લીસા.

ભાળયા=જોયા.

સંદેહ=શંકા, વહેમ ખોટા
વિચાર;

કઠિનતા=કઠણાશ.

નરમાશી=નરમપણું.

(જમીનને આકાશ વચ્ચે જેટલું
અંતર એટલો તકાત તેટલું બોણ
ણાની મૂછ ને માખણમાં અંતર)

પાળ્યા=રાંખ્યા.

સતારા=મહારાષ્ટ્રમાં મોટું
શહેર.

વતની=રહેવાસી.

રથયાત્રા=રથની જાત્રા,

(રણછોડજીને રથમાં પધરાવી
હકારમાં ફેરવે તે જાત્રા અપાડ
ચુદ્ધ ર ના રોજે)

જન્માષ્ટમી=કૃષ્ણના જન્મ
નો દિવસ, શ્રાવણ વદ ૮
ના રોજે.

સ્વામિનારાયણુ=એનામન.
હિંદુ ધર્મના પંથનું.

પંથ=ધર્મનો ક્ષેત્રો.

ઉપદેશ=બોધ.

પ્રસર્યે=ફેલાયો.

“આખા ગુજરાતમાં
ખેડા જિલ્લો દરેક બાબતમાં
ઉત્તમ છે. તેમાં એ
પ્રકારને લીધે આખા
હિંદમાં પ્રખ્યાત થયેલો
છે.”

તહેવારો.

હિંદુઓના.

કાર્તિક શુદ્ધ ૧=નવું વિક્રમનું
એસતું વર્ષ, વામને
બગિરાજને પાતાળનું
રાજ્ય આપેલું.

કાર્તિક શુદ્ધ ૨=ભાઈબીજ,
યમુનાએ પોતાના ભાઈ
યમને જમવા તેડયા.

કાર્તિક શુદ્ધ ૫=સોભાગ પાંચેમ
કારખાનાનો આરંભ.

કાર્તિક શુદ્ધ ૯=અક્ષય નોમ,
સત્યયુગનો જન્મ.

કાર્તિક શુદ્ધ ૧૧=વિષ્ણુ ઉઠે
છે, દેવો ઉઠે છે.

કાર્તિક શુદ્ધ ૧૪=વૈકુંઠ ચતુ-
ર્દશી, નારાયણ બળી
સારવી, વૈકુંઠનું નિર્માણ
થયું.

કાર્તિક શુદ્ધ ૧૫=દેવ દીવાળી
શિવે ત્રિપુર રાક્ષસને માર્યો.

કાર્તિક વદી ૮=કાળાષ્ટમી.
માગસર શુદ્ધ ૧ થી ૬=ચંપા
છઠી.

માગસર શુદ્ધ ૧૫=દત્તાત્રેય
નો જન્મ. બળદેવનો
જન્મ.

ડીસેમ્બર તારીખ ૧૨=દિલ્હી
દરબાર.

પોષ=મકર સંક્રાંતી, મકર
રાશિના સૂર્યનો આરંભ,
તલ ગોળનું દાન.

મહા શુદ્ધ ૪=વામન ચતુર્થી

મહા શુદ્ધ ૫=વસંત પંચમી
વસંતનો જન્મ.

મહા વદી ૮=ભિષ્માષ્ટમી.

મહા વદી ૧૪=મહા શિવ-
રાત્રી.

ફાગણ શુદ્ધ ૧૫=હૂતાશિની

ફાગણ વદી ૧=ધુળેટી.

ફાગણ વદી ૫=રંગપંચમી.

ફાગણ વદી ૬=હાલના ગાયક-
વાડ સરકારનો જન્મ
દિવસ.

ચૈત્ર શુદ્ધ ૧=ગુડી પડવો.

ચૈત્ર શુદ્ધ ૭=શ્રાવકોની આ-
ખાલાની હોળી.

ચૈત્ર શુદ્ધ ૯=રામનવમી,
રામચંદ્રનો જન્મ.

ચૈત્ર શુદ્ધ ૧૫=ઠેકાણે ઠેકાણે
યાત્રા, હનુમાન જયંતી.

વૈશાખ શુદ્ધ ૩=અખાત્રીજ
ખેતીના આરંભનો દિવસ

વૈશાખ શુદ્ધ ૧૪=નૃસિંહ
ચતુર્દશી.

જેઠ શુદ્ધ ૧૦=ગંગાજીનો
જન્મ.

મે તારીખ ૨૭=હાલના ગા-
યકવાડ સરકાર ગાદીએ
બેઠા.

જેઠ શુદ્ધ ૧૧=નિર્જળા, ભી-
મની અગિઆરસ.

જેઠ શુદ્ધ ૧૫=વડ સાવિત્રી.

અષાઢ શુદ્ધ ૨=સ્થયાત્રા,

અષાઢ શુદ્ધ ૧૧=દેવ પોઢી
એકાદશી.

અષાઢ વદી ૦)=દીવાસો.

શ્રાવણ શુદ્ધ ૪=ખાળચાથ.

શ્રાવણ શુદ્ધ ૫=નાગ પંચમી,
નાગનો જન્મ.

શ્રાવણ શુદ્ધ ૬=રાંધણ છઠ

શ્રાવણ શુદ્ધ ૭=શીળી સાતેમ

શ્રાવણ શુદ્ધ ૮=નોળી નોમ

શ્રાવણ શુદ્ધ ૧૨=પવિત્રા ખારસ,
તાંતુ પૂજન વિધિ.

શ્રાવણુ શુદ્ધી ૧૪-૧૫=અજેવ
જનોમ્ બદલવાનાં.

શ્રાવણુ વદી ૧=રક્ષા અંધન

શ્રાવણુ વદી ૮=જન્મભાષ્ટ્રમી
(કૃષ્ણની)

શ્રાવણુ વદી ૧૧=ગોવાળીઆ
અગિઆરસ

શ્રાવણુ વદી ૦)=પીઠોરી દર્શન

ભાદરવા શુદ્ધી ૧=જૈનનો-
તરલા ઘર.

ભાદરવા શુદ્ધી ૩=કેવડા ત્રીજ
ગર્ભ સૌભાગ્યવ્રત

ભાદરવા શુદ્ધી ૪=ગણેશ ચતુર્થી

શ્રાવણુ વદી ૧૨થી ભાદરવા
શુદ્ધ ૪=જૈન લોકોનાં
પર્ણસણ.

ભાદરવા શુદ્ધી ૫=ઋષિ પંચમી

ભાદરવા શુદ્ધી ૬=ગવરી પૂજન

ભાદરવા શુદ્ધી ૮=દરો આઠેમ

ભાદરવા શુદ્ધી ૧૨=વામન
દ્વાદશી,

ભાદરવા શુદ્ધી ૧૪=અનંત

ચતુર્દશી. આનંદ ચૌદશ.

ભાદરવા શુદ્ધી ૧૫થી-

આસો વદી ૧=શ્રાદ્ધ.

ભા. વ. ૯ અવિધવાનોમ.

ભા. વ. ૧૨ સંન્યાસીનું.

ભા. વ. ૧૩ બાળકોનું.

ભા. વ. ૧૪ ઘવાએલા,
જડયાનું.

ભા. વ. ૦) સર્વ પિતૃ.

આ. શુ. ૧ આજો પડવો
માના બાપનું.

ભાદરવા વદી ૧૨-રેંટીઆ

બારસ કર્મવીર મહાત્મા

ગાંધીજીનો જન્મ દિવસ.

આશો શુદ્ધી ૧ થી ૬-નોરતાં
નવરાત્રી.

આસો શુદ્ધ ૮-માતાની આઠેમ
સરસ્વતી પૂજન.

આસો શુદ્ધ ૧૦-દશેરા, વિજયા
દશમી.

આસો શુદ્ધ ૧૫-શારદોત્સવ
માણેક ઠારી પુનેમ.

આસો વદી ૧૨-વાઘ બારસ.

આસો વદી ૧૩-ધન તેરસ,
ગાપૂજન.

આસો વદી ૧૪-કાળી આદસ.

આસો વદી ૦)-વરી પૂજન.

મુસલમાનોના—

મોહરમ રોજન ૧-નવું વર્ષ.

મોહરમ રોજ ૧૦-હઝરત
અલીના ઈમામ હુસેનની
કતલની રાત.

મોહરમ રોજ ૧૧-તાબુત
ઠાંડાં કરવાનો દિવસ

સફર રોજ ૧૩-સફરનો
છેલ્લો બુધવાર.

રખીડલ અવ્વલ રોજ ૧૨—

હઝરત મહુમ્મદનો જન્મને

મરણ દિવસ.

રખીડલ આખર રોજ ૧૦—

પીરાનપીરની અગીઆરમી

રજળ આખરે રોજ ૩—

કાતિયાઈદ.

રજળ આખર રોજ ૨૦—

મહરાતે હઝરત મહુમ્મદ

૪૦ મેં વરસે આસમાને

ગયલા તે.

શાબાન રોજ ૧૪-શબેબરાત

રમજાન રોજ ૧-રોજાનો

મહિનો

સવ્વાલ રોજ ૧-રોજાઈદ

અલ્લહજ રોજ ૬-હજનો

મેટો દિવસ

અલ્લહજ રોજ ૧૦-બકરીઈદ

અલ્લહજ રોજ ૧૮-ઈમામ

હુસેનનો મરણ દિવસ.

[બારામીઆ આરસ]

પારસીઓના.

ફરવહીન રોજ ૧-નવું વર્ષ.

ફરવહીન રોજ ૬-ખોરદાદ સાલ. અશોળરથોસ્તનો જન્મ દિવસ.

ફરવહીન રોજ ૭-વળાવાનો.

ફરવહીન રોજ ૧૬-યુજરી ગયેલાંની આરાધનાનો દિવસ.

અરદી બેહેસ્ત રોજ ૧૧ થી ૧૫-મેદીઓળરેમનો ધંબાર.

તીર રોજ ૧૧ થી ૧૫-મેદીઓ શહેમનો ધંબાર.

શેહેસ્વર રોજ ૨૬ થી ૩૦-પેતે શહેમનો ધંબાર.

મહેરન રોજ ૨૬ થી ૩૦-અઈઆ થેમનો ધંબાર.

દે રોજ ૧૧-અશોળરથોસ્તનું મરણ.

દે રોજ ૧૬ થી ૨૦-મેદીઆ રેમનો ધંબાર.

સ્પંદાર મદ રોજ ૨૬-મુકતાદ ના તહેવારો દીન ૧૮

ગાથા રોજ ૧ થી ૫-ગાથાર ધંબાર.

માર્ચ ૨૧ મેષરાશીનો સૂર્ય-જમશેદીન નવરોજ મોટું જશન.

ગાથા રોજ ૧ થી ૫-પતેતી ગણાય છે.

ખ્રિસ્તીઓના.

જાન્યુઆરી તારીખ ૧-નવું વર્ષ ઇસુની જન્મ તારીખ

માર્ચ તારીખ ૩-કરીક્રાઈડે ઇસુનું મરણ,

માર્ચ અપ્રેલ—યુડ ક્રાઈડે ઇસુનું શબ હાથ લાગ્યું. ઇસ્ટરનો તહેવાર કાઢવા માટે માર્ચની ૨૧ મી

પછી આવતી પૂર્ણિમા
લેવી; એ પુનમ પછીનો
રવિવાર તે ઇસ્ટરનો
તહેવાર; અને રવિવાર
પહેલાંનો શુક્રવાર તે
ગુડ ફ્રાઇડે ગણાય છે.

માર્ચ તા. ૨૫ થી ૨૬—
ઇસ્ટર હોલીડે.

મે તા. ૨૧-અસેનસનડે.
ઇસુ આસમાનમાં જઈ
આવ્યા.

જુન તા. ૧-૨ પેન્ટિકોસ્ટ
હોલિડે.

ડીસેમ્બર તા. ૨૫-ફિસ્ટમસડે
ડીસેમ્બર તા. ૨૫ થી જાન્યુ
આરી તા. ૧ સુધી
નાતાલ એટલે દીવાળી
ગણાય છે.

બાર રાશિ બાબત.

(નામ) (અં. મા.) (હિંદુ માસ.)
મેષ (વેદુ) મા. અ. ફા. ચૈ.
વૃષભ (બળાદ) અ. મે. ચૈ. વૈ.
મિથુન (મેદુ) મે. જુન વૈ. જો.
કર્ક (કરચલો)

કાચબાને મળાતો)

જુન. જુ. જો. અષાઢ
સિંહ (સિંહ) જુ. ઓ. અ. શ્રા.
કન્યા (કુંવારિકા)
ઓ. સ. શ્રા. ભા.

તુલા (ત્રાજપું) સ. અ. ભા. કા.
વૃશ્ચિક (વીંછી) અ. ન. આ. કા.
ધન (ધનુષ) ન. ડી. ફા. માગ.
મકર (મગર) ડી. જ્વ. મા. પે.
કુંભ (કંડો) જ્વ. ફે. પો. મહા.
મીન (માછડું) ફે. મા. મહા. ફા.

દેશીરીતે વખત માપવાનું.

૬૦ વિપળ	૧ પળ.
૬૦ પળ	૧ ઘડીકે ઘડી
૨ ઘડી	૧ મુહુર્ત.
૭૫ ઘડી	૧ પહોર
૮ પહોર	૧ રાત્રિદિવસ.
૭ દિવસ	૧ અઠવાડીકું
૧૫ દિવસ	૧ પખવાડીકું
૨ પખવાડીયા	૧ માસ.
૨ માસ	૧ ઋતુ
૩ ઋતુ	૧ અયન
૨ અયન	૧ વર્ષ.

અયન બે ઉત્તરાયન ને દક્ષિણાયન, મકર રાશિથી ઉત્તરાયન અને કર્ક રાશિથી દક્ષિણાયન શરૂ થાય છે દરેક અયન છ રાશિનું હોય છે. ઉત્તરાયનમાં મરણ પામનાર સ્વર્ગે જવાનું મનાય છે.

ઋતુ બાબત.

વસંત=ફાગણને પૈત્ર પીલ-વણીની.

ગ્રીષ્મ=વૈશાખને જેઠ તાપની

વર્ષ=અષાઢને શ્રાવણ વર-સાદની

શરદ=ભાદરવોને આશ્વિ. માંદગી, શરદી, ધીમી હંડીની

હેમંત=કાર્તિકને મોગસર સારા પાકની

શિશિર=પોષને મહા હંડા ભૂખખર પવનની પાન ખરની.

૪—ઉચ્ચા ૫૦ અંગ ૨ . . .

૫ એક કરતા વધારે સમજીની શબ્દની આપી હોય
અનુકુળ પડે તે લેવી. અને તે નીચે ટાપ કરી રાખવી
૬—કવિતાઓ સારા રાગથી ગવાય તે પહેલા સમજ્યા
ના મોઢે કરવી નહિ.

૭—પાઠો ઉપરાત જે વધારે હકીકા છેવટે લખી છે
સમજીથી અપ પુરતો ભાગ લેવો. કાંઈને વધારે જાણવાની
જો થાય તેટલા ખાતરજ લખ્યો છે

૮—ભૂગોળ સંબંધીના પાઠો નકશો સાથે રાખી
જાણવાના છે.

લી૦ લેખકો.

૦ ૭

	૨૨	૨૨	
પાંચમા	૨૨	૨૭	(છપાય ફે. ૧)
છઠ્ઠી	૨૨	૨૮	(છપાય

માસ્તર—

વેલ્લકાસ કલ્યાણુદાસ

મા. ૭ કોર—૧૦ મુસ્ત

રેડેશન માયલ

